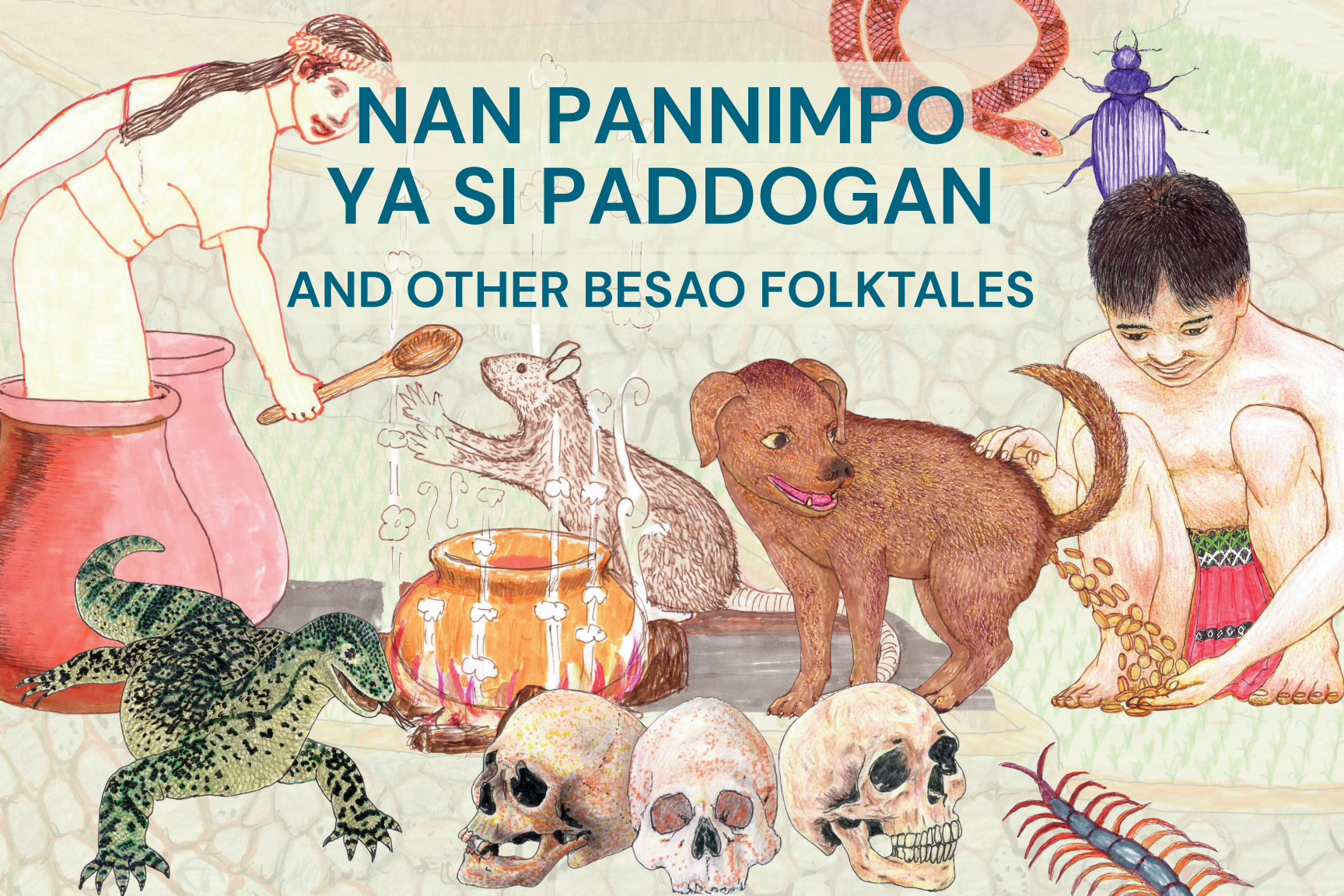

NAN PANNIMPO YA SI PADDOGAN

AND OTHER BESAO FOLKTALES

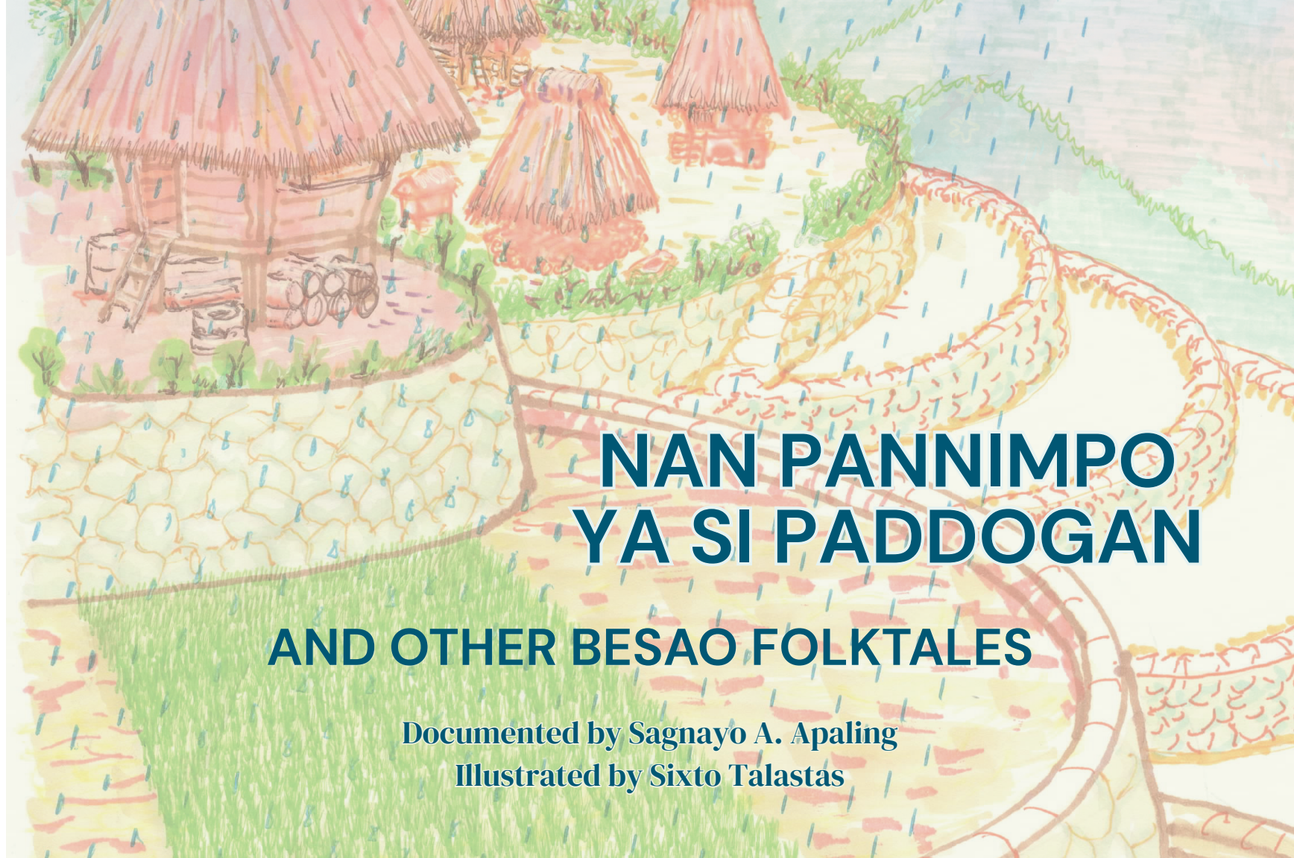

NAN PANNIMPO YA SI PADDOGAN

AND OTHER BESAO FOLKTALES

Documented by Sagnayo A. Apaling
Illustrated by Sixto Talastas

Nan Pannimpo Ya Si Paddogan and Other Besao Folktales

Philippine Copyright 2026
All rights reserved.

Published by:
Partners for Indigenous Knowledge Philippines (PIKP)
#54 Evangelista Street, Leonila Hill, Baguio City, Philippines
(074) 244 0191 • pikphils@gmail.com

with support from the

International Climate Initiative of the German Federal Government
through the Forest Peoples Programme

Documentor: Sagnayo A. Apaling
Translators: Sagnayo A. Apaling, Jane T. Casillo, Thelma T. Lamagan
Editors: Remedios M. Dungala & Frances N. Annawi

Illustrations: Sixto Talastas
Book design and layout: Ana Kinja Tauli

ISBN: 978-621-8399-11-2

Contents

The Seasons of the Year and Paddogan | Nan Pannimpo Ya Si Paddogan 7

Ampat-o and the Golden Earrings | Si Ampat-o ya nan Balitok ay Alitos 15

Legawdan and Bagsangi: The First Settlers of Agawa | Da Legawdan yas Bagsangi 27

Liwan, the Son of Lumawigan | Si Liwan ay Anak Lumawigan 37

Malot's Wrath: A Battle Against the Storm | San Liget Malot isnan Kido ya Kimat 45

The Adventures of Palpal-ama and Palpal-iking | San Istolyan da Palpal-ama ken Palpal-iking 57

The Legend of the Mother and Baby Lakes | Nan Istolyan nan Ina ya Anak ay Boyeng id Banao 69

The Origin of the Rainbow | San Nagapwan nan Ballikongan 79

The Story of Annanga | San Istolyan Annanga 89

The Tale of Lightning and Comellab | Da Kimat ken Comellab 105

Filipino Translations 114



The Seasons of the Year and Paddogan

Nan Pannimpo Ya Si Paddogan

In the olden days, there was once a man in Agawa by the name of Paddogan. He and his wife had two sons named Altaban and Boliban. They had a daughter named Bangan.

One day, Paddogan prepared a wide seedbed.

After he broadcasted the palay grains, he called for his three children. He told them to divide the palay seedlings and the seedbed among themselves for each one to care for.

Ad kano kasi-kasin, wada nan am-ama id Agawa ay kangadan as Paddogan. Wada nan an-ak da ken asawana ay lallalaki ay da Altaban yas Boliban danet si Bangan abes san babai.

Isnan namingsan ay agew, inmey si Paddogan ay nin-isook as nalawlawa ay pannan danet pinannaan as pagey.

Idi nakapana, danet ayagan san anan-ak na. Kinwanina ken daida en pagkatlowen da san pannan ta wasdi mang-ayowan as bingay na.

Inbagan Altaban ay bukodana am-in gapo ta siya nan iyon-a. Lebbeng na kano ay tawidena am-in san deey da pana ya san pannan.

Si pay abes Boliban, kanana en ay no bukodan Altaban am-in san deey da pana awet kedeng siya as matago. Matey da pay am-in as ow-owat da adipay no manet olay kwana am-in nan deey da pana ta gedwaen da ay sinbebsat nan pannan kano.

Menseseg-ang san besat da ay si Bangan isnan ikkan nan bebsat na ay ninsongbat. Paliso da obpay ay men-gagem. Sinmongbat et kanana en pagkatlowen da laengen san deey da pana ya san pannan tapno paliso nan tsansa da ay men-anap as ikatago da.

Ninpinnati san lallalaki as kayat da ay maikkan. Maiwed nin-oya.

Baken kedeng si Bangan as ninseseg-ang ay pati si amada ay Paddogan. Inbagana ay no itutuloy nan anan-ak na ay mensusongbat dandapay adi ossalen nan otek da, siggulado ay matey da am-in. Paliso asnan pannimpo ay awet adi gedan menbaliw abes. Pati nan mola ay awet adida kassiken. Awet somkaw dapay tomingnin, pati nan esek dandapay makting.

Altaban claimed that because he is the eldest, the palay seedlings and the seedbed are rightfully his alone.

Boliban did not agree with his brother. He argued that if Altaban would get everything then it would only be him who would survive. They would all die except for Altaban. He then suggested that his brother would get all the palay seedlings while the seedbed would be his.

Bangan felt sorry for herself and their parents because of how greedy her brothers were. She agreed with their father that they divide the lot equally into three. Then they would get equal opportunities in working for a living.

Both brothers were persistent. Nobody wanted to give up.

Paddogan was deeply troubled at how his children were quarrelling. He told them that with the ill treatment they were giving each other, all of them will die. The season would remain unchanged. It would always be cold and windy. The plants would wither too.

Pinilin Paddogan san kadda-dakkean ay manok na danet menmangmang. Idi nauto, danet gaowen dapay ninnsapo ya nin-iyaman isnan bendisyon Kabunian ya ninpakaasi ta badangana siya ay mang-ulnos asnan anan-ak na ta adida en men-am-ama.

Naseg-ang si Kabunian ken Paddogan tay gawis nan panagnemnemnem na. Danet kanan Kabunian isnan dagem en dagopena nan liboo. Nin-assi-dinnusngo nan liboo et mabbaton nan odan et dandaet sag-es-a ay naekdag. Siya di nan damo ay kasi-odan.

Ginmasing si Paddogan et dandaet itoned am-in san deey da nassiken ay pana isnan kapaye-payew da. Alisto abes san deey da tinoned da ay nassiken.

Idi nganngani san deey da pagey ay nabgasan, danet pasaldengen Kabunian nan odan et nin-egew issan nasokkatan nan pannimpo. Siya abes di san damo ay tiagew.

Nin-ani da Paddogan ay sinbayan. Egay et kasin ninsungsongbat nan anan-ak da manipod asdi.

>>><<<

Paddogan then chose his biggest chicken and performed a chicken sacrifice to Kabunian. When it was already cooked, he took the meat out of the pot. He prayed to Kabunian to thank Him for all the blessings and to intervene in making his children at peace with each other.

Kabunian who was listening to Paddogan's prayer for he was a good person ordered the wind to gather the clouds. Then the clouds began to bump into each other, rain was formed and soon these began to drop one at a time. That was the first rainy season.

Paddogan was so happy that they were able to transplant the seedlings in a number of rice fields. The seedlings quickly grew with the rain.

When it was about time that the panicles were to emerge, Kabunian asked the rain to stop. This was the first dry season.

Paddogan and family then harvested their crop. From then on, their children had not been quarrelling.

>>><<<

Reading Quiz

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Why did Altaban and Boliban refuse to share the field equally? Think about what the brothers wanted for themselves versus what was fair for their sister.

A. They wanted to protect their sister from doing hard work.

B. They were greedy and cared more about themselves than their family.

C. They thought the field was too small for three people.

D. They wanted to give all the rice to their parents as a gift.

2. How did Paddogan's prayer and gift to Kabunian help solve the family's problem? Think about how Paddogan stopped the arguing by asking a higher power for peace.

A. It made the brothers so hungry that they had to stop fighting.

B. It turned the field into a forest so they couldn't farm anymore.

C. It brought the first rain and helped the family focus on peace instead of fighting.

D. It allowed Paddogan to take the field away from his children.

3. How was Bangan's idea different from her brothers' ideas? Compare the brothers wanting "everything" to Bangan wanting to "divide the lot equally."

A. Bangan wanted to do all the work by herself.

B. Bangan thought that sharing equally was the only fair way to survive.

C. Bangan wanted to move to a different village.

D. Bangan was afraid that the rain would never come.

4. According to the story, why did Kabunian create the first rainy and dry seasons? Think about what happened right before the rain started to fall.

A. Because the children asked for a bath.

B. Because the wind was too loud and needed to be stopped.

C. As a response to Paddogan's prayer for peace and respect.

D. To show the brothers that he was stronger than them.

5. What would have happened if the children had never stopped fighting? Look at Paddogan's warning about the "cold and windy" weather and the plants.

A. The weather would have stayed cold, and the plants would have died.

B. The family would have found a new way to grow rice without rain.

C. The brothers would have become the kings of the village.

D. The sister would have moved to the mountains to live alone.

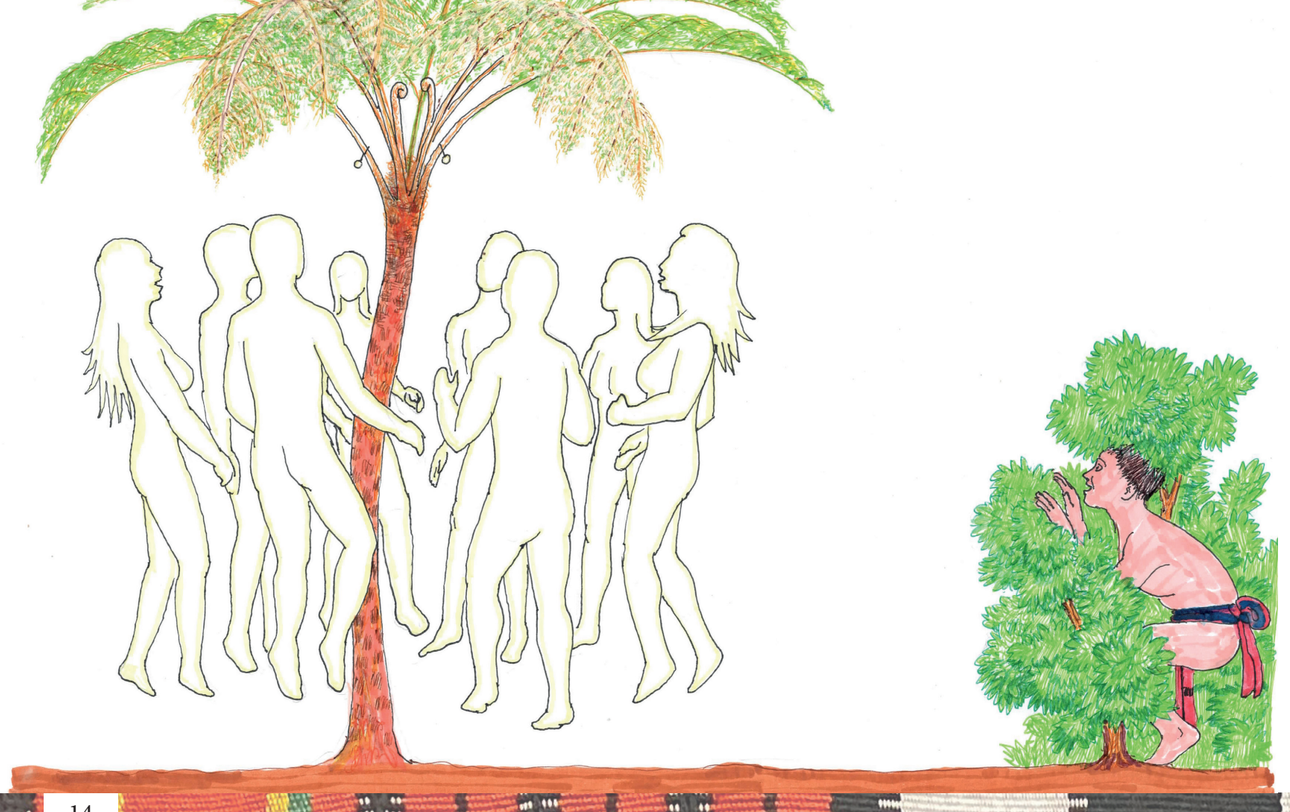

Ampat-o and the Golden Earrings

Si Ampat-o ya nan Balitok ay Alitos

In the enchanting land of Golinsan, a skilled hunter named Ampat-o roamed the lush forests and rolling hills. The air was thick with the scent of wildflowers, and the vibrant colors of nature surrounded him. At this magical time, ethereal beings known as anitos danced among the trees and mingled with the villagers, their presence adding a touch of wonder to everyday life. Ampat-o often paused in his pursuits, captivated by the glimmering spirits that twirled and laughed, blending seamlessly with the warmth of the people around him.

Ad kasin asnan ili ay Golinsan et wada nan manganop ay kangadan as Ampat-o. Asdi ay timpo, ninpap-aila ya nakipulpulapol da nan anito asnan ippogaw.

Issan sin-agew, inmey si Ampat-o ay manganop ad Ottibey ay makwani en Lamut idwani. Idi ngan-ngani siya asnan tuktok di bilig wada nan dinnge na ay menbaybaya-o. Kayat na ay getken no sino dattodi isonga danet iyaama ay somag-en.

Asnan nasimpaan nan bilig, inila na nan deyda anito ay asi-kakanta ay mangsasagang asnan sakti. Idi ilaena san sakti et inila na nan menkilkilat ay sinpares ay aritos ay naibibitin. Getken na ay nabanol nan aritosay deyda.

“Masapol ay maalak nan aritos ay deyda,” kanan Ampat-o.

One day, Ampat-o set out on a hunting expedition in the enchanting region of Ottibey, which is now known as Lamut. As he ascended the rugged slopes of the mountain, a haunting melody floated through the crisp air, drawing him closer. It was the sound of a group intently chanting a mournful dirge, their voices weaving together in a somber harmony that echoed through the trees. Intrigued by the sorrowful tune, Ampat-o moved cautiously, his heart pounding with a mixture of curiosity and apprehension. He felt compelled to discover the source of this poignant sound and to see the faces behind the solemn voices that seemed to resonate with the very spirit of the mountain.

On a serene, flat expanse nestled among the towering peaks of the mountain, a spectral gathering of ghosts floated, their translucent forms shimmering in the gentle breeze. They chanted in a haunting melody, their hollow voices echoing through the stillness, all the while fixated on a lone tree fern that stood proudly at the center of their attention.

As Ampat-o’s gaze fell upon the fern, he noticed something glimmering amidst its fronds. To his astonishment, a pair of exquisite gold earrings dangled tantalizingly from the delicate branches, catching the light and radiating an enchanting glow.

Compelled by a sudden desire, he whispered to himself, “I must possess that beautiful pair of earrings!” The longing surged within him, urging him to reach out to the mesmerizing treasure that beckoned from the magical fern.

Ginmiginek si Ampat-o asnan nintatabonan na ay mangseseed as gawis as timpo ta alaena san deey da aritos. Idi maaw-awni yaket ginminek nan deyda anito. Egay binmayag yaket dandet maseyep. Inyaaman pay Ampat-o ay en nang-ala asnan aritos. Idi inala na danet kakamangen ay tomagtag ay sumobli asnan nintatabonan na. Ngem egay obpay kaseseyep nan kaam-amaan nan deyda anito isonga inila na ya inmatonan na si Ampat-o.

“Wada nan nang-akew asnan balitok!” kanan san anito ay menbogaw.

“Sino nan nang-ala?” kanan nan deyda anito.

“Si Ampat-o ay manganop.” Insongbat na.

Ampat-o remained silent in his concealed nook among the dense foliage, his heart racing as he awaited the perfect moment to execute his bold plan. The haunting melodies of the ghosts faded gradually, and soon their ethereal voices surrendered to the gentle embrace of sleep. With cautious deliberation, the hunter crept toward the towering tree fern, its fronds swaying softly in the midnight breeze.

In a swift and decisive motion, Ampat-o snatched the glittering earrings that hung tantalizingly from the fern’s shadows. Adrenaline coursed through him as he dashed back to his hidden refuge, just as the oldest ghost, who had not succumbed to slumber, caught sight of him.

“Someone has stolen our gold!” he bellowed, his voice echoing like thunder through the stillness of the night.

“Who could it be?” came the chorus of startled inquiries from the other ghosts.

“It’s Ampat-o, the hunter!” the eldest ghost proclaimed, a hint of triumph mixed with anger in his tone.

Waay kanan san deyda anito en maiwedet si Ampat-o. Maawni pay et menday-eng da yaket kanan da, “Nagasat si Ampat-o, nangalas ballitok tako. No sa mensenga as ogo awet matago-tago.”

Didinngen san nintatabon ay si Ampat-o san kantan san deey da anito. Komaan pay san deyda anito ay danet abes soma-a si Ampat-o. Maiwed inannopana ngem wada san ginegen-ana ay sinpares ay ballitok ay aritos

The ghost lingered, under the pale glow of the moonlight, believing that Ampat-o had already departed from the scene. Moments later, the haunting melody of their song drifted through the air, echoing softly against the darkness. “Fortunate is Ampat-o,” they sang with an ethereal tone, “who has claimed our gold. If he were to sacrifice a swine and present it as an offering, he would undoubtedly be granted many more years of life.”

During his time in hiding, Ampat-o listened intently as the ethereal song of the ghosts filled the air, weaving through the trees like a haunting melody. As the last notes faded away, the apparitions vanished, leaving behind an eerie silence. Cautiously, Ampat-o stepped out from his concealed spot and began his trek home, the forest around him bustling with life once more. Though he had been unsuccessful in his attempt to catch a wild animal, he clutched a pair of shimmering gold earrings in his hand, their brilliance glinting in the dappled sunlight as he walked.

The ghost lingered, under the pale glow of the moonlight, believing that Ampat-o had already departed from the scene. Moments later, the haunting melody of their song drifted through the air, echoing softly against the darkness. “Fortunate is Ampat-o,” they sang with an ethereal tone, “who has claimed our gold. If he were to sacrifice a swine and present it as an offering, he would undoubtedly be granted many more years of life.”

Kawakgatana, danet ipaayag Ampat-o nan aamam-a et isnga na san ogo. Isnan kamaoddiyana, naam-a-am-ama si Ampat-o idi danet natey.

>>><<<

During his time in hiding, Ampat-o listened intently as the ethereal song of the ghosts filled the air, weaving through the trees like a haunting melody. As the last notes faded away, the apparitions vanished, leaving behind an eerie silence. Cautiously, Ampat-o stepped out from his concealed spot and began his trek home, the forest around him bustling with life once more. Though he had been unsuccessful in his attempt to catch a wild animal, he clutched a pair of shimmering gold earrings in his hand, their brilliance glinting in the dappled sunlight as he walked.

The following morning, as the sun began to rise, casting a warm glow over the village, he summoned the revered elders from their homes. With deep respect and solemnity, he prepared for the ritual, selecting a robust pig that rooted around in the dirt, oblivious to its fate. The air was thick with the scent of earth and anticipation as the villagers gathered, their faces lined with wisdom and the weight of tradition. As the ritual unfolded, the cries and chants of the old men filled the air, echoing against the backdrop of ancient trees. Time passed, and eventually, Ampat-o, having lived a life rich with memories and stories, reached a remarkable old age before quietly passing away, leaving a lasting legacy in the hearts of those he touched.

>>><<<

Reading Quiz - Ampat-o and the Golden Earrings

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Why did Ampat-o take the risk of stealing from the ghosts? Think about what Ampat-o said to himself when he first saw the earrings.

A. He wanted to show he was faster than them.

B. He thought the earrings were beautiful and valuable.

C. He wanted to become the leader of his village.

D. He was trying to make the ghosts leave the forest.

2. What happened because Ampat-o followed the ghosts' instructions and offered a pig? Look at the end of the story to see how Ampat-o's life changed.

A. The ghosts gave him even more gold.

B. He became a better hunter than before.

C. He was rewarded with a very long and happy life.

D. The gold earrings turned into a real pig.

3. The ghosts were angry that Ampat-o took their gold, but they still sang a song to help him. What does this tell us about the spirits? Think about how the spirits react when someone follows their traditions.

A. Spirits always hate hunters.

B. Spirits can be kind if people follow the right traditions.

C. Spirits are afraid of people who hide in the bushes.

D. Spirits only sing when they are sleepy.

4. In the story, a "sad song" led Ampat-o to the gold. What does this tell us about the land of Golinsan? Think about how the mountain and the spirits use sounds to guide the hunter.

A. The forest is a very scary and loud place.

B. You should never follow music in the mountains.

C. Nature and spirits use signs to lead people to important things.

D. The ghosts were trying to trick Ampat-o into getting lost.

5. How might the story have ended differently if all the ghosts had caught Ampat-o stealing? Think about what happens when a plan goes wrong and you get caught.

A. He might have been in trouble and never received the blessing.

B. He would have invited the ghosts to his village for dinner.

C. He would have traded his hunting bow for the earrings.

D. He would have stayed on the mountain to learn how to sing.



Legawdan and Bagsangi: The First Settlers of Agawa

Da Legawdan yas Bagsangi

In a quiet village called Dalolog in Fidelisan, Sagada, there lived a lovely couple named Legawdan and Bagsangi.

One day, as Legawdan was tending to their farm, she realized something was missing.

“Bagsangi,” she called out, “have you seen our pregnant sow? It’s gone!”

“No, I haven’t,” Bagsangi replied, scratching his head. “Maybe it wandered off. Don’t worry; it’ll come back soon.”

Issan esa ay ili id Fidelisan, Sagada, wada nan sin-asawa ay da Legawdan yas Bagsangi.

Namingsan ay agew ay mangag-agawa si Legawdan asnan um-ana, naliknana ay wada nan teg maiwed.

“Bagsangi,” kanana, “ay inilam san beteg tako ay massikog? Ngannan maiwed!”

“Na? Ngannan tet-ewa ay maiwed no,” kinwanin abes Bagsangi danapay kutkotan nan ulona. “Begaet wada issa ay menliwliwes. Awni et wada kasin, adikan madanagan.”

Nallos nan kaat ay dominggo sapay nabbanala san beteg nga agpayso. Nakanibtot si Legawdan idi inilana san beteg.

“Bagsangi, ilaem pod! Naay san beteg tako ngem yaket nabigo-bigot!”

“Pakkanem kitdin, Legawdan,” insongbat Bagsangi. “Siggulado ay adda-addawi nan dinad-aan tosa ay nin-anap as kaena.”

Dagos ay nin-isook si Legawdan as ipakana ay danet abes ninsabsa-sabsasabsab san beteg. Malpas pay ay nangan danet kasin komaan san tallaken da.

“Kaskasdaaw abes na as tallaken,” kanan Legawdan isnan nemnem na.

Mapalabas nan kaat kasin ay dominggo, syangna kasin ay sinmawang san beteg ay nabigbig-bigot no san damo ay ninsobliyana. Kasin da pinnakan et kasina ninpingsan ay nang-amin san kaena. Ngem idi kasin komaan, danet unnoden Legawdan.

“Aysus, masapol ay gintek ko nan ay-ayen nan tallaken ay naay,” kinwanina isnan awak na danapay inya-amma ay inmunod et nallos da isnan bilbilig, nintannapana ya bilbilig kasin.

Weeks passed, and true enough, the sow returned. But Legawdan was shocked.

“Bagsangi, look! The pig is back, but it’s so thin!”

“Feed it, Legawdan,” Bagsangi said. “It must have gone far looking for food.”

Legawdan quickly prepared food for the sow. The pig gobbled it up in no time and wandered off again after eating.

“This is strange,” Legawdan thought to herself.

The same thing happened a few weeks later. The sow returned, even thinner than before. After feeding it, Legawdan decided to follow it.

“I need to find out where you keep going,” she murmured, trailing the pig as it walked over hills and through valleys.

Eyaka san dinad-aan san beteg ya si Legawdan sadapay dadlo sinmaldeng isnan liyang assan logar ay makwani en Makeyang issan id Agawa. Naklaat si Legawdan issan inilana ay simpoo ay otik issan liyang!

“Massem!” kinwani na is gas-gasing na. “Gasat di bowan! Aye pay dadlona! Gawis ay senyales pay na!”

Tinandaana ay gawis san lugar danet inkakamang ay sinmaa ta ena appaten ken Bagsangi san inila na.

Issan nallabi ay men-an-anido da ay sin-asawa, inistolyan Legawdan ken Bagsangi san inkakkan san nang-onnodana issan tallaken da.

“Bagsangi, waay adika mamati isnan inilak!” Kanana as lagsak na. “Innunod ko san beteg tako id Makeyang. Simpoo san an-ak na, wadada issan liyang!”

“Appo, simpoo nan otik?” nabotag san matan Bagsangi as gasgasing na. “Gasat sa! Enak ilaen as wakgat, ora mismo.”

After a long journey, the sow stopped at a cave in a place called Makeyang in Agawa. To Legawdan’s amazement, inside the cave were ten tiny piglets!

“Oh my!” she exclaimed, “This must be a sign of good fortune!”

She carefully memorized the location and hurried back home to tell her husband.

That evening, as they sat by the fire, Legawdan shared what she saw.

“Bagsangi, you won’t believe this!” she said, excitement in her voice. “I followed our pig to a cave in Makeyang, and there were ten piglets waiting there!”

“Ten piglets?” Bagsangi’s eyes widened. “This is indeed a blessing! I’ll go there tomorrow and see it for myself.”

Nawakgat pay tet-ewa et nalebwat si Bagsangi ay omey id Makeyang. Apag dateng na issan liyang, inilan Bagsangi san deey da otik ay asi-aayam issan songadan san liyang. Ninmoli si Bagsangi issan naliwes ta ilaena no kas-ano nan batawa danapay liknaen nan angin id Makeyang.

"Men-gabay nan pitek isna," kinwanin Bagsangi isnan awak na. "Gawis pay nan angin, maibagay asnan maisama. Mabbalin ay iliyan isna!"

Idi sinmaa si Bagsangi kinwanina ken Legawdan, "Lebbeng na ay men-alis tako id Makeyang. Gawi-gawis di is men-iliyan tako."

Egay en sinopyat Legawdan san kinwanin Bagsangi nodi danet inowenan. Inawis da nan agi da ay makkey ken daida id Makeyang ta asdi da ay menteg-e.

Nan kanan da, da Legawdan yas Bagsangi nan inmona ay inmili id Agawa, isdi ay ginmawis nan panagbiag da tay men-gabay nan lota.

>>><<<

The next day, Bagsangi made his way to Makeyang. When he arrived at the cave, he saw the piglets just as Legawdan described. He looked around and realized something else.

"The land here is so fertile," Bagsangi thought aloud. "The weather is cool, and it's perfect for farming. We could live here!"

When he returned, Bagsangi told Legawdan, "We should move to Makeyang. It's the perfect place to raise our family."

Legawdan agreed, and together, they convinced their relatives to relocate. The entire family moved to Makeyang, bringing their pigs along.

It is said that Legawdan and Bagsangi became the first settlers of Agawa, starting a prosperous life in the new land.

>>><<<

Reading Quiz - Legawdan and Bagsangi: The First Settlers of Agawa

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. At the beginning of the story, which animal goes missing from the farm? Look at the first few paragraphs where Legawdan calls out to her husband.

A. A young mountain goat

B. A mother pig or sow

C. A large water buffalo or carabao

D. A mother hen

2. Which of these shows the correct order of what Legawdan did? Think about what happened first, then what she did next, and finally how she solved the mystery.

A. She sold the pig, then she moved to a cave, and next she found the piglets.

B. She saw the pig was thin, then she fed it, and next she followed it to the cave.

C. She moved to Agawa, then she found the pig, and next she fed the piglets.

D. She lost the pig, then she bought a new one, and next she moved to the hills.

3. Why did Bagsangi decide that the family should move to Makeyang? Look for the words Bagsangi uses to describe the soil and the weather.

A. It was closer to their old village of Dalolog.

B. The cave was a good place to hide from other people.

C. The land was good for farming and the weather was cool.

D. He wanted to find more gold in the mountains.

4. Legawdan followed her curiosity to find the pig. What was the main result of her choice? Think about how the story ends for the whole family because she followed the pig.

A. Her family found a great new place to live and start a village.

B. Her family got lost in the mountains and could not find their way back.

C. The pigs ran away again because they did not like the new cave.

D. She and Bagsangi had a big fight about leaving their old home.

5. What is the lesson of this story? Think about how being observant and willing to change helped the couple succeed.

A. It is always better to stay in the same place and never move.

B. You should only look for animals when you are hungry.

C. Paying attention to signs and being open to change can lead to a better life.

D. Moving to a new place is dangerous and should be avoided.



Liwan, the Son of Lumawigan

Si Liwan ay Anak Lumawigan

Once upon a time, there was a man named Lumawigan who decided to take a bath in the river. As he walked along, he noticed two young women washing clothes downstream. One of them caught his eye. She was very beautiful. Lumawigan smiled to himself and thought, “I want to leave something special for her.”

Isdin damo, wada nan esa ay babbalo ay kangadan as Lumawigan. Assan danet ommayan koma ay men-ames isnan ginawang, inilana issan mendad-aan issan igid nan dwa ay bab-babai ay menlablaba issan gog-gwab san ginawang. Esa ken datona nan kinulsunadaan Lumawigan et danet kanan isnan awak na en kayat na ay men-ibati para issan kursunadana.

Pinidit Lumawigan nan esa ay men-amay nan kaap-apowapana ay bato danet malkaan. Innolina san bato et nallos issan teg-an san menlablaba issan gwab. Inilan met Bugan san bato et danet alaen danapay biliyen san malkan san bato. Danet ikab-ot san bato issan bakget na tay kagagasing na. Adipay olay no waday ommayena en inkakab-ot na kayet san bato.

Mapalabas nan kaat ay buwan yaket nasikog si Bugan. Inmanak sya isnan gwapo ya mensal-it ay lalaki ay danet ngadnan as Liwan. Tonggal ammesena san onga en inyagasaas na ay mangbilin ay no massiken, sana en inapen nan amana.

Inmala si Bugan isnan tubon di pising, danet pitpiten et alamidena ay wanes nan anak na. Inmala abes isnan bulong di baat et allamidena ay owes nan anak na.

Namingsan ay agew, inboweg Bugan si Liwan ay kedenget ay babbalo ta omey da makilambak. Idi ninsayaw si Liwan, kateg makisulot nan batawa isnan ikkana ay mensayaw.

He picked up a smooth, round stone and carved a mark on it. Then, he rolled it down toward the women. The stone caught the attention of Bugan, the beautiful woman. She picked it up and, fascinated by its design, tucked it into her woven belt.

“Hmm, this stone feels important,” Bugan thought to herself, keeping it with her wherever she went.

Days passed, and Bugan, who had kept the stone close to her, found herself pregnant. After some weeks, she gave birth to a healthy and very handsome boy. Each time Bugan bathed her child, she would whisper to him, “Grow strong, my son, and one day, find your father.”

She got a stone and beat a gabi leaf for his g-string and a banana leaf for his blanket.

As the boy grew into a young man, Bugan decided to take him to the village dance. Liwan, as he was named, danced to the beat of the gongs and drums. His movements were so graceful that it seemed as if the earth itself was moving with him.

Wada obpay abes si Lumawigan ay nangiila ken Liwan ay mensaysayaw. Idi en tinmukdo si Liwan issan sag-en inana, danet abes omey makitokdo si Lumawigan. Sinaludsod na ken Bugan no sino nan deey babbalo ay kalkalpas ay ninsayaw tay menteyeng nan ikkana ay mensayaw.

Sinmongbat si Bugan et inbagana ay anak na ya nan ngadana et Liwan, dampay danet paistolyaen Lumawigan si Bugan maipanggep ken Liwan. Inbaganet Bugan nan istolyan Liwan manipod issan nangpiditana issan bato issan ginawang ay inmey da nin labbaan et enggana isnan enda nakilambakan. Inmey da nakilambak dampay ta panginapan Liwan as amana.

PIlmi san gasgasing Lumawigan et danet ipudno ay sya san nang-olin issan bato. Adipay danet mentipon da Lumawigan, Bugan ya si Liwan as kas esa ay pamilya dampay danet sumya nan biag da.

>>><<<

Among the crowd, Lumawigan was watching. He was so impressed by the boy's dance that his eyes never left him. When Liwan sat down next to his mother, Lumawigan couldn't resist. He approached them and asked, "Who is this young man? He dances beautifully."

Bugan smiled and said, "He is my son and his name is Liwan."

Lumawigan continued the conversation, his curiosity growing. "Tell me more about him."

Bugan hesitated for a moment before speaking. "Well, we've been looking for his father. I conceived him after finding a special stone in the river that I tucked in my belt."

Upon hearing this, Lumawigan's heart skipped a beat. He realized that Bugan was talking about the stone he had rolled toward her years ago. Excited, he confessed, "I'm the one who rolled that stone to you in the river!"

From that day forward, Lumawigan and Bugan lived together, and they became the wealthiest and happiest family in the village.

>>><<<

Reading Quiz - Liwan, the Son of Lumawigan

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Think about how Lumawigan used the stone to send a message without using words. Why did Lumawigan roll a carved stone toward Bugan instead of just talking to her?

A. He was a mean person who wanted to hit her.

B. He was creative and wanted to send her a special sign.

C. He wanted to see if she was fast enough to catch it.

D. He was trying to help her wash the clothes.

2. Think about where Bugan got her materials and if she had money for store-bought clothes. Bugan used leaves for Liwan's clothes and blankets. What does this tell us about their life?

A. They lived a simple life and used what they found in nature.

B. They were the richest people in the village.

C. They did not like using real cloth or blankets.

D. They wanted to hide from the other villagers.

3. Compare how they lived at the beginning (with leaves) to how they lived after finding Lumawigan. How did life change for Liwan and Bugan at the end of the story?

A. They became famous dancers and traveled to other lands.

B. They moved back to the river to find more stones.

C. They went from being a small, poor family to a wealthy, happy family.

D. They decided to live alone in the forest.

4. Think about how the father and son finally met. What would happen if that meeting never took place? What would most likely have happened if Lumawigan did not go to the dance?

A. Bugan would have thrown the stone back into the river.

B. Liwan and Bugan might have never found Liwan's father.

C. Liwan would have stopped dancing forever.

D. Lumawigan would have moved to a different village.

5. Think about the main goal of the characters and how they felt when the family was finally together. What is the most important lesson of this story?

A. You should only dance if you want to be rich.

B. It is important to know your family and where you come from.

C. Stones found in the river are always made of gold.

D. You should never talk to people at a village dance.



Malot's Wrath: A Battle Against the Storm

San Liget Malot isnan Kido ya Kimat

A long time ago in Agawa, there was a strong man named Malot. He was well-known in his village for being a skilled hunter and a brave man.

One day, Malot set off early in the morning to go hunting. As he walked through the forest, he suddenly saw a big snake crossing his path.

Malot frowned and said, “This is a bad sign. A snake crossing my path always brings trouble.”

Ad kasi-kasin issan ili id Agawa, wada nan menbikas ay am-ama ay kangadan as Malot. Nan manggetkan di umili ken siya et san kinna-alistona ay mangnganop ya san kinna-tored na. Maiwed iyegyat na.

Issan namingsan ay agew, nalebwat si Malot ay omey mangganop. Isnan ommayena id pagpag ay omeyna mangnganopan, wada nan oweg ay nallanaos isnan sasagangena.

Menkokonges si Malot danapay kanan en, “Ngawin samet nan kanan tona. No lomaos nan oweg isnan daan ay sasagangen et wada nan as-asi ay maikkan.”

Idi kanana ay mensobli, nin-ilana nan dakkel ay baniyas isnan gaygay-ed nan daanena koma ay mentulong id pagpag.

Kinwanina isnan awak na, “Ngawi pay na. Id kawni et oweg nan wada, idwani pay abes ya baniyas. Mensobliyak laengen.”

Adipay, danet mensagong ta kasin somaa. Inkakamang na ay nindaan yaket ninpanga-bolinget nan daya. Danet kaannodan as napigsa-pigsa.

Kusto ay omdan as baey na yaket ninpangagiwe-giwed nan batawa. Nabota-botag nan matan Malot ay nangiila isnan bilig ay magday.

“Aysus! Menyegyeg! Nganpay nan ikkana no?” Kinwanina.

Nakannido as napigsa-pigsa, ninpangalalang nan naliwes danet ninkaki-kimmatan nan baey Malot. Natanayko si Malot as kibkibtot na abes.

Just as he was about to turn around, he spotted a large monitor lizard not far from him.

Malot muttered to himself, “This isn’t good. First a snake, now a lizard. I’d better go back home.”

So, Malot decided to return to his village. But as he walked quickly, the sky suddenly darkened, and heavy rain began to pour.

He hurried, trying to get back home before the storm got worse. “I must get home before this rain turns into something worse,” Malot thought, feeling uneasy.

Just as he reached his house, the ground began to shake. Malot’s eyes widened as the hills seemed to crumble, and the mountains trembled.

He gasped, “An earthquake! What’s happening?!”

Suddenly, the thunder roared, and a bright flash of lightning struck his house. Malot jumped back in shock.

As ligliget na nabbanogaw si Malot. “Kimat yas Kido, ay ngannan kanan yo ay ikkan yo ken sak-en? Komaan kayo man!”

Menteba-tebag nan bogaw Malot asnan bilbilig. Egay sinmongbat da Kido ken Kimat. Dandaet kayet ipigpigsa ay ninkido ya ninkimat ay kateg da amed menselselat dapay katega menlemlem.

Nakalli-kalliget si Malot ay binmogaw, “Ay kanan yo en omegyatak ken dakayo? Pasaldengek gedan dakayo!”

Nallos si Malot ad Dogodogan. Nindaddawes siya issan liyang ay wada nan kankanana. Palalo san yasyas na assan inomdanana isdi.

“Omali, Kimat yas Kido ta men-ama tako!” ibogbogaw na danapay isagsagaga nan gamig na. “Kaywet ta naay di armas ko!”

Issan nangiwas-sawasana assan gamig na isnan angin, kasin ninkido as ata-ataed. Inmuunod abes nan menlallalang ay kimat. Danet kasin kariten Malot nan kido ya nan kimat ta men-ama da.

“Sana!” kinwanina danapay iwasawas kasin san gamig na.

Kaskasdaaw san naitned ay naikkan tay danet naekdag san esay bab-an nan kimat!

He shouted angrily, “Why do you do this to me? Thunder and lightning, leave me alone!”

His voice echoed through the mountains, but the thunder and lightning didn’t answer. Instead, they only grew louder, as if mocking him.

Malot, filled with rage, said, “I’m not afraid of you. I will make you stop!”

He ran straight to the cave in Dogodogan, a place known for its mysterious power. He reached the cave, breathing heavily.

“Come at me, thunder and lightning!” he shouted, holding his bolo in his hands. “I’ll fight you with this!”

As he swung his bolo in the air, another roar of thunder sounded, and a bright flash of lightning lit up the sky. Malot continued to yell, challenging the storm.

“Take that!” he yelled, swinging his bolo again.

And then, something strange happened—the lightning dropped a tooth!

Adi mamati si Malot ngem danet kayet ikamang ay nangpidit issan bab-an di kimat. “Ta ipalid ko isnan gamig ko ta amed tommadem dakpay abes amed pomigsa!” Pinalid na san gamig na danet kasin maki-ama.

Nallos nan kaat ay agew, nassakit si Malot as liglig-liget na kenda Kido yas Kimat. Kinmapso-kapsot et nganngani ay adina kabaelan ay tomakdeg. Men-adawag si Malot tay adina maawatan nan liknana tay pilmi ay kinmapsot.

Dinngen nan amam-an di ili san naikkan ken Malot et dandaet madagop ta appaten da nan ikkan da.

Kinwanin san esay am-ama, “Pinmalalo nan liget Malot isnan kido ya nan kimat et nay ay nassakit. Masapol ay tulongan tako siya.”

Sinmongbat san esa. “Owen, masapol ay ayyaken tako nan aniton nan lemlem tapno maagasan si Malot.”

Tinmakdeg san kaam-ammaan. “Menpalti tako as beteg. Walsiyan tako nan naliwes nan liyang id Dogodogan asnan basan di beteg. Idawat tako ken Kabunian ta agasana si Malot.”

Malot couldn't believe his eyes. “What is this? A tooth from the thunder itself?” He quickly grabbed the tooth and said, “I'll keep this. I'll use it to sharpen my bolo. It'll make me stronger!”

Days passed, but Malot's anger caught up with him. He began to feel very sick. His body grew weak, and he could hardly stand.

Malot groaned, “What is happening to me? Why do I feel so bad?”

The old men of the village gathered together to discuss what had happened.

One old man said, “Malot's anger has angered the gods of thunder and lightning. We must do something to help him.”

Another old man agreed, “Yes, we must appease the storm spirits to heal him.”

The oldest man stood up and said, “We will offer a pig to the gods. We will sprinkle its blood at the entrance of the cave in Dogodogan and pray to Kabunian for Malot's healing.”

Insaganan galod nan amam-a nan mapalti. Inyey da san beteg issan liyang id Dogodogan ay teg-an Malot. Inmala da issan basan san beteg et winalsiyan da san naliwes san liyang. Ninlowalo da ken Kabunian ta pagawwisena nan nangpakalliget asnan kido ya kimat. Intapi da ay nangdawat ken Kabunian ta salaknibana nan ili da id Agawa asnan kido ya kimat ay menkesaw. Ninsobli san amam-a id Agawa idi nalpas nan inikkan da.

Egay nabbayag, ginmawis si Malot et kasin pinmigsa. Men-ammeng danapay kanan en, “Iyaman asnan amam-a. Idwani maawataket ay inayan di mang-am-ama as kido ya kimat.

Enggana idwani, geda san liyang id Dogodogan. Isdi nan kaiyyan nan tapin di natey ay aamam-a ya inin-a.

>>><<<

The village elders quickly prepared the offering. They took the pig to the cave, where the storm had left its mark. The old man sprinkled the blood, saying a prayer. “We ask Kabunian to help Malot,” the old man said, his voice full of respect. “Protect our village from the storms and heal the one who angered the thunder and lightning.”

After the offering, the old men returned to the village, hoping their prayers would reach the gods. Not long after, Malot began to feel better. His sickness slowly faded, and he could stand up again.

He smiled weakly, “I feel better now. Thank you, elders. I realize now that going against nature is not allowed.”

Today, the cave in Dogodogan still stands. It is a special place where some of the old men and women of the village are buried, and the memory of Malot’s anger and healing lives on.

>>><<<

Reading Quiz - Malot's Wrath: A Battle Against the Storm

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Think about how Malot felt when he saw the animals and how that feeling grew when the storm started. At the start of the story, Malot sees a snake and a lizard. How did these "bad signs" change how he felt?

A. They made him feel happy and excited to hunt.

B. They made him feel worried and then very angry at the storm.

C. They made him want to find more animals to keep as pets.

D. They made him feel like the strongest man in the village.

2. Compare Malot's way of using a weapon with the elders' way of using a prayer and a gift. Malot tried to fight the storm with a knife, but the elders offered a prayer and a gift. What does this tell us?

A. Malot thought he could control nature, but the elders knew they must respect it.

B. Malot was a better hunter than all of the village elders.

C. The elders were afraid of Malot and his sharp bolo knife.

D. Malot wanted to move to a new village, but the elders wanted to stay.

3. Think about why Malot wanted the lightning tooth. Was it to help others or to be more powerful? Malot wanted to keep the lightning's "tooth" to make his weapon stronger. What does this show about him?

A. He wanted to be a kind person who helped everyone.

B. He was obsessed with being powerful and winning fights.

C. He wanted to sell the tooth to buy more food for his family.

D. He was a very good cook who needed a sharp knife.

4. Think about what caused Malot to get better. What would happen if that never happened? What would most likely have happened to Malot if the elders had not offered a gift to the gods?

A. He would have found a way to stop the rain by himself.

B. He would have stayed sick because he did not show respect to nature.

C. He would have become the king of the thunder and lightning.

D. He would have forgotten why he was angry in the first place.

5. Think about the lesson Malot learned at the end. How can we use that lesson in our world? Malot learned that "going against nature is not allowed." How can we use this lesson in our lives today?

A. We should try to stop the rain whenever we want to play outside.

B. We should carry a bolo knife whenever it starts to thunder.

C. We should take care of the environment instead of trying to fight it.

D. We should only go into caves when we are feeling very angry.



The Adventures of Palpal-ama and Palpal-iking

San Istolyan da Palpal-ama ken Palpal-iking

Once there were two friends named Palpal-iking and Palpal-ama. Every day, they would go to their um-a, farm land in Amtoking to pull weeds and cut the grass, reeds and shrubs.

Every time they returned the next day, the piece of land they had cleared looked as if no work was done as the um-a was lush and full of weeds, reeds and shrubs. Each plant they pulled or cut was growing back vigorously. It was surprising, but this happened every day.

Palpal-iking and Palpal-ama were exhausted and frustrated with their situation. Palpal-ama suggested that they work together to solve the mystery.

Wada kano da Pal-pal-iking ken Palpal-ama. Inagew ay omey da men -ubla isnan om-a da id Amtoking. Edek da ay nanggabot nan logam, nangkompay nan lo-ot ya nangpatpat nan pa-o ya aas.

Ngem no pasalay ay sumobli da isnan kawakgatana, kaneg maiwed inobla da tay kasin binmalin ay mapagpag ya malolo nan om-a da. Tinmubo nan logam, lo-ot, aas ya nan pa-o. Nakaskasdaaw ngem siya di nan naikak-an asnan kabiga-bigat.

Kedeng ay nabbay da Palpal-iking ken Palpal-ama ay kasasanobli id Amtoking. Kananet Palpal-ama en omey da siimen no ngan nan men-gapo isnan kaskasdaaw ay maikak-an ay deey.

Inmey da tet-ewa issan nalabi id Amtoking. Idi nganngani mapat-a, nin-ila da si Otot ay pinmapatong asnan esa ay tonged. Malol-owad nan obet na ay mangmangwani en, “Kipkippa-o tumutubo kay pao, kipkippaas tumubtubo kay aas.”

Natanubo tet-ewa san deyda napatpat ya nilogam ay pa-o, logam, lo-ot ya aas.

Depapen da pay koma si Otot yaket natanagtag. Kindag da Palpaliking ken Palpal-ama si Otot ngem nasan-gep issan esa ay tekaw.

Kasin kinwanin Palpal-ama en ob-onan da san tekaw. Naanegyat si Otot danet ninpakkaasi ay adida en ob-onan. Ngem iyey na daida issan baey na tay wada kano nan para ken daida asdi. Inkari na gedan ay adi na kasin kankanan en tumubo da san deyda mula.

Egay da et inob-onan si Otot. Adipay danet bomala et iboboweg da ay omey issan baey na.

That night, they went to Amtoking. It was nearly morning when they spotted Otot atop a tree stump. Otot was lifting its behind while chanting, “Reeds, reeds, grow again like the weeds. Shrubs, shrubs, don’t be snobs.”

In an instant, the reeds, weeds, grasses, and shrubs returned to their original state so quickly that the area they had cleared earlier transformed back into a forest.

They tried to catch Otot, but it quickly ran away. Palpal-iking and Palpal-ama chased after the mouse, but it disappeared into a burrow.

Palpal-ama suggested once again that they smoke out the burrow. The scared mouse pleaded for mercy, promised not to command the plants to grow again, and invited them to his home as he had something for them.

They did not smoke the burrow. Otot emerged, and together they went to his house.

Idi dinmateng da assan baey Otot, kinwani na en alaen Papal-ama nan latok ya alaen abes Palpal-iking nan akgi ta ilinged da isnan mata da dampay ta men-uto kano. Adipay siya tet-ewa san dandaet inikkan.

Nin-akop Otot nan dapo issan dapwan et igwa na issan banga. Nin-idawat abes nan esa ay men-amay ay babai ay nintetee issan gusi ay nakilo-kilot nan bakkong ken Otot.

Danet nin-uto si Otot et ikiwal na san dapo danapay kanan en, “Kidlo-kidlo, menbalin kas inuto.” Yaket ninbalin tet-ewas innapoy san dapo.

Inakop na kasin nan dapo et kasina igwa isnan esa ay banga. Ikiwal na danapay kanan abes en, “Kidlo-kidlo menbalin kas kinidlo.”

Kayet nin-akop Otot nan dapo et ippey na issan banga danapay kanan en, “Kidlang-kidlang, bomalin kas inidlang.”

Makauto pay si Otot danet ayagan san sanga-ili na ta mangan da asnan inuto na.

When they arrived at Otot’s house, he instructed Palpal-ama to retrieve the wooden plate and asked Palpal-iking to get the basket sifter to cover their eyes while he cooked. That was what they did.

Otot scooped ashes from the fireplace and put them in a pot. Immediately, a beautiful lady in a dirty jar handed Otot a wooden spatula.

Otot cooked, and as he stirred the ashes, he chanted, “Stir and stir, turn into rice.” Indeed, it turned into cooked rice.

Otot scooped some ashes and placed them in another pot. While stirring, he chanted, “Cook and mix, make a delicious food to eat.”

Once again, Otot scooped some ashes and dropped them into the pot, saying, “kidlang-kidlang, turn into pinikpikan.”

After cooking, Otot invited his guests to enjoy the meal he prepared.

Si Palpal-iking, inila na am-in san inikkan Otot ay nin-uto tay ado-ado san abot san akgi ay inlinged na isnan angas na. Isonga no mabbalin, adi et mangan. San adi kakaan isnan nemnem na, san men-amay ay babassang ay nangited assan bakkong.

Idi malpas da ay nangan, inbagan Otot en omala da as kumpolni as kayat da asnan gameng na.

Dagos ay pinilin Palpal-ama san kanana en kapipintasan ya kanginginaan ay gusi.

Si pay Palpal-iking, maiwed teken as kayat na no baken san nakilo-kilot ay gusi. Dismayaen Otot ay mangwani en pagtakkiyana ya pag-isbowana san nakilo-kilot ay gusi dampay siya kayet nan piliyen Palpal-iking. Adi pulos sokkatan Palpal-iking nan pinili na. Olay kasasayang Otot san gusi ay nakilo-kilot, danet palubosan ay alaen Palpal-iking san kanana en kasilyas na.

Idi somas-aa da san singgayyem, mataytaynan si Palpal-iking. No ninsagong si Paalpal-ama ta ilaena siya, wada nan inboboweg Palpal-iking ay men-amay ay babai.

Gapo ta kayat Palpal-ama ay getken no sino san babai ay boweg Palpal-iking, danet insaldeng ta sed-ena daida. Into pay no dinmateng si Palpal-iking, nake-kedeng ay maiwed san boweg na.

Palpal-iking watched the entire food preparation process through the holes of the basket sifter. As a result, he hesitated about eating what was served. What fascinated him most was the beautiful lady inside the filthy jar who handed a wooden spatula to Otot.

After the meal, Otot invited his guests to choose from his collection of valuables to take with them when they depart. Palpal-ama immediately picked what he believed to be the most beautiful and costly jar.

Palpal-iking decided to choose the filthy jar, despite Otot's attempts to discourage him. Otot warned that the jar was where he defecated and urinated, but Palpal-iking remained steadfast in his choice. Ultimately, Otot, filled with regret, allowed him to take the jar for himself.

On their way home, Palpal-iking was trailing behind. Every time Palpal-ama turned to check on Palpal-iking, a beautiful lady walked alongside him.

Palpal-ama was curious to know who was accompanying Palpal-iking, so he decided to stop and wait for them. However, each time Palpal-iking reached Palpal-ama, he was alone.

Kasin da nindaanen, nataynan si Palpal-iking. Ninsagong si Palpal-ama en wada nan boweg nan gayyem na. Kasin sinmaldeng si Palpal-ama ay ninseed en datngan Palpal-iking ay naeesa.

Idi dinmateng da id Amtoking, dandaet nangilleng. Binmala san men-amay ay babai issan nakilo-kilot ay gusi adipay danet owasan Palpal-iking san nakilo-kilot ay gusi ta dummalos.

Isnan nemnem Palpal-ama, gag-awis san kalgan san kanana en nangina ay gusi. Danet abes ilaen san gusi na. Bomala pay san nintetee yaket nain-iin-ina ay menpilpilay paylaeng isonga danet nintaynan Palpal-ama.

Da pay Palpal-iking ya san men-amay ay babai, dandaet nin-asawa et ginana-ganas da nan biag da.

>>><<<

Whenever they resumed walking, Palpal-iking would fall behind. Every time Palpal-ama looked back, he saw his friend walking beside a beautiful lady. Once again, Palpal-ama would stop and wait, but when Palpal-iking arrived, he was always by himself.

While in Amtoking, they took a break. The beautiful lady emerged from the filthy jar, and Palpal-iking washed away the dirt.

Palpal-ama, who had high expectations, looked into what he thought was an expensive jar. From the jar emerged an elderly, limping woman whom Palpal-ama immediately abandoned.

Palpal-iking married the beautiful lady, and they lived happily ever after.

>>><<<

Reading Quiz - The Adventures of Palpal-ama and Palpal-iking

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. By analyzing the character motivation of Palpal-iking, who chose to watch the food preparation through the holes of the basket sifter, what can we conclude about how his personality differs from Palpal-ama? Think about how Palpal-iking's curiosity led him to see the secret lady, while Palpal-ama simply followed the rules.

A. He was more curious and observant.

B. He was much hungrier than his friend.

C. He was afraid of the mouse's magic.

D. He was trying to steal the mouse's recipe.

2. When you evaluate the decision made by Palpal-iking to choose the "filthy jar" despite Otot's warnings, how did his ability to look past outward appearances lead to a better outcome? Consider what Palpal-iking saw through the sifter and how that influenced his choice of the dirty jar.

A. It showed he liked cleaning old things.

B. It proved he was smarter at picking antiques.

C. It allowed him to find the true beauty hidden inside.

D. It helped him save money by picking the cheapest item.

3. If we compare the outcomes for the two friends, how did their internal values—specifically Palpal-ama's greed for wealth and Palpal-iking's focus on the lady—determine their final "treasure"? Think about how Palpal-ama chose based on looks and cost, while Palpal-iking chose based on what he knew was inside.

A. Greed led to a disappointing surprise, while kindness led to happiness.

B. Both friends ended up with exactly what they wanted from the start.

C. Palpal-ama became richer, while Palpal-iking became a better farmer.

D. Their choices had no real effect on the final outcome of the story.

4. In interpreting the symbolism of the mouse Otot turning simple fireplace ashes into delicious rice and meat, what does this suggest about the rewards given to those who respect nature? Think about how the mouse (a creature of nature) provides for the friends after they choose not to "smoke out" his burrow.

A. It shows that farming is a waste of time.

B. It suggests that magic is better than working in the fields.

C. It represents how the earth provides for those who respect it.

D. It symbolizes that things are not always as plain as they seem.

5. By creating an alternative perspective, how would the ending have changed if Palpal-ama had been the one to see the lady inside the jar during the cooking process? Consider Palpal-ama's character trait of wanting the "most beautiful and costly" things.

A. He would have broken the jar out of anger.

B. He would have ignored the jar to look for gold.

C. He would have demanded the jar only because of its hidden value.

D. He would have given the jar to Palpal-iking as a gift.

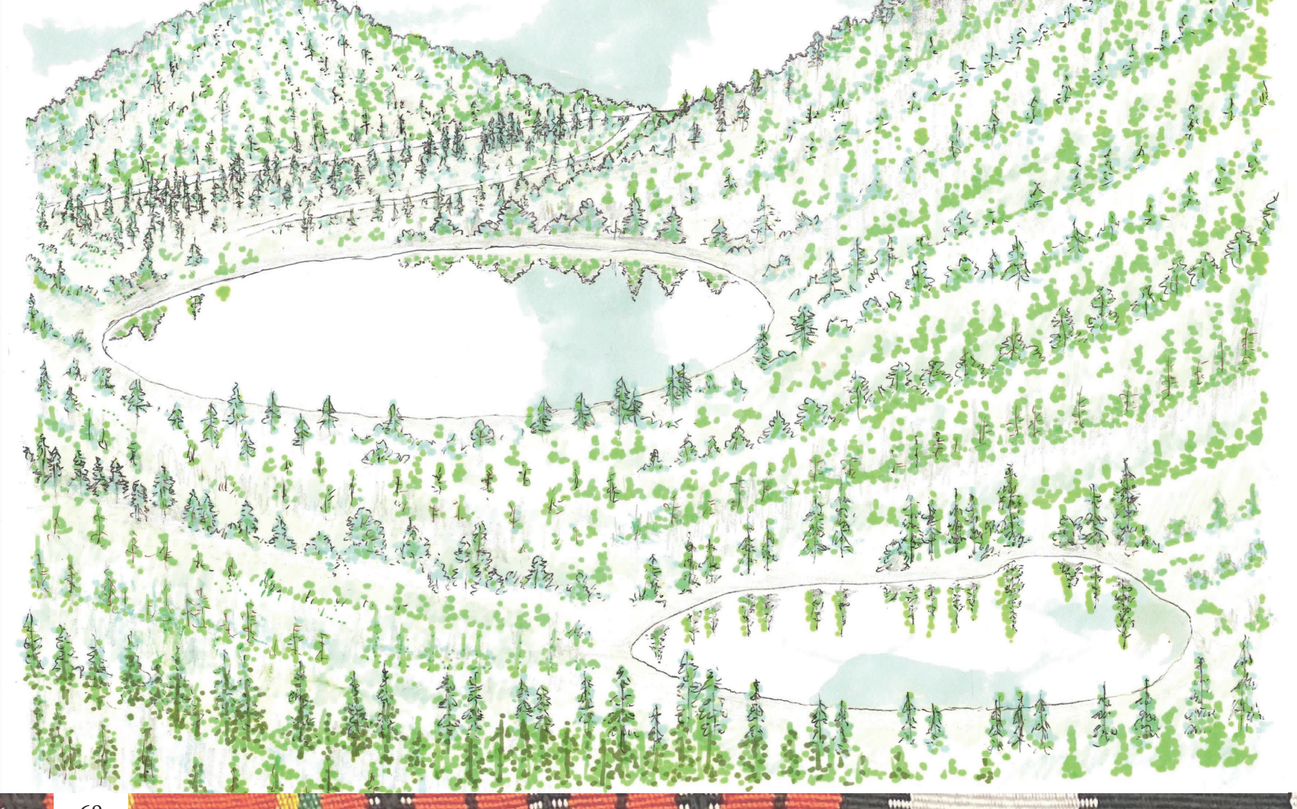

The Legend of the Mother and Baby Lakes

Nan Istolyan nan Ina ya Anak ay Boyeng id Banao

Once upon a time, the people of Maeng, Abra were hungry due to a famine in the area. Maeng is located near the border of Mountain Province and Abra.

One day, one woman and her daughter set out to look for food outside of their village.

They hiked up, down, and around the mountains for two days. Upon reaching the area between Besao and Sagada, they decided to take a rest to recover since they were exhausted.

Id kasin, naowat da nan i-Maeng id Abra. Palalo ay kinmulang nan makan da tay bitil asdi ay timpo.

Nan ili ay naay et naisasag-en isnan ninbaetan nan Mountain Province ya Abra.

Namingsan pay ay agew, kinwanin nan ina isnan anak na ay babai en omey da mensaoy as makan isnan teken ay ili. Adipay dandaet menlebwat.

Tinik-tikid da as, nilay-layog da ya nilib-liblib da nan bilbilig as dwa ay agew. Idi wada da isnan ninbaetan nan Besao ya Sagada, dandaet itukdo ta omilleng da tay pilmi ay nabba-nabbay da.

Idi inmi-illeng da, nawaniik san beteg ay enda koma issokat as makan yaket nawanada nan esa ay in-ina. Kinwanin san in-ina en ikutowan da siya.

Egay en ninlason san sin-ina ay dandaet makayat issan dawat san in-ina. Nakibtot da ya inmegyat da tay oweg, gayaman ya teken pay ay menketeb modya mensilod ay insekto nan naikakallot issan bo-ok san in-ina. Inyamma da ay nangkaan ay sag-es-a san deey da insekto issan ulon san in-ina.

Idi nalpas da danet ayagan san in-ina daida ay en menlang-ay issan baey na tay kedenget ay tengan di kag-aw. Dandaet makkey issan in-ina tay nabba-nabbay ya naowa-owat da.

Issan pay abes baey san in-ina, nait-itken ya kado-dogat san deey da maosal asnan kusina tay partin di awak di ippogaw datona. San kandilo et kagedwan di tolang ay teg-an nan otek isnan ulo. Nan deey da palato et adpa sapay nan bakkong ay tolang.

Egay en kinmalkali san sin-ina ay i-Maeng isnan sintomken ay osal nan nang-imbitar ken daida.

While resting, the pig they were carrying to swap for palay squealed. Surprisingly, an old woman appeared and asked them to remove the lice and nits from her hair.

The travelers agreed without making excuses. They were shocked when they began their task. The old woman's hair was heavily infested with snakes, centipedes, and various insects. Despite their fear, they carefully removed these creatures from her hair.

Later, the elderly woman invited them for lunch at her home since it was already midday. They gratefully accepted the invitation because they were tired and hungry.

In the house of the old woman, the kitchen utensils were strange and terrifying as these were from out of human body parts. The pots were partly skulls, the plates were palms and the ladle was a bone.

The strangers from Maeng remained silent, even though they were confronted with strange objects.

Makkakanda pay, kinwanin san in-ina en umnunod da asnan pisingana ta omala da as dengdengen da. Wada gedan nan pagey ay itapi da. Kigad da as ikkan da basta kabaelan da ay mang-awit. Kanana pay en awet nawadwad nan makan ay pondo da enggana kasin as panag-aapit ket dayta lima ay bowan paylaeng nan nabati.

Assan inmudongan da id Maeng, dandaet ippey san pagey issan agamang yaket ninkakapno san agamang da. San pay bakkag ay inippey da issan baey da, naannado da. Am-in ay bakante ay espasyo dandapay natawwan.

Nasdaaw san deey da kakailyan da dandaet mensaludsod no ngansan inkakkan da ay en nabaton nan ado-ado ay makan da.

Naay pay di sagugong da ay danet kanan isnan anak na en omey da abes.

Datngan da pay san dinnge da ay nin-illengan san sagugong da ay nagasat, dandaet itukdo dandapay pawiiken san otik ay awit da. Syang na san naikkan ay nabanala san in-ina ay nang-ated assan gasat san inmun-ona ay ninsaoy.

Paliso san dinawat san in-ina issan deey da sangaili ay ikkan da. Ngem omegyat da dandapay madogis issan kawada-wada issan ulon san in-ina. Mamaslat da ay mang-ikkan ay manggeen ya mangkaan assan deyda insekto. Isonga danet ketban modya silodan san insekto san im-ima da.

After they finished eating, the old woman asked them to follow her to her gabi field, where she grew taro root. She allowed them to take whatever they could carry, including some bundles of palay, which is unthreshed rice. She assured them that the gabi and palay would sustain them until the next harvest, which was nearly five months away.

When the woman and her daughter returned home, they stored the palay in the granary and were surprised to see that it filled the entire space. They then placed the gabi inside the house, which filled all the empty areas.

The neighbors were surprised to hear what had happened and asked for the story behind it. When they learned the full details, one of the neighbors called her daughter, and the two of them set off to try their luck.

Upon reaching the resting place, they took a break and made their pig squeal. Then, the old woman appeared and requested them as she had the first traveler.

Afraid and too squeamish to touch the centipedes and snakes, the new travelers screamed and refused to pick the lice.

Egay ninpadlaw san in-ina ay nadismaya siya. Danet kayet ayagan daida ta enda mangan assan baey na. Egay da nangan tay nadugis ya adida kayat san maosal issan kusinan san in-ina.

Kasin intulong san in-ina san sangaili issan nin-eskana as pising ya san kad-an di pagey ta omala da as kabaelan da ay mang-awit.

Gapo as gagem da, inmala da as sulok ay awiten da olay kedeng ay menpaligat da ay mang-idaan as dagsen nan inagto da.

Gomaygay-ed da pay issan sumobliyan da koma as nagapwan da, kananet san in-ina en, “Mabaos kayo gapo isnan kinnagagem ya kammaiwed respeto yo. Bommalin kayo ay boyeng ta waday boyboyaen di ippogaw ay lumaos!”

San ina san danet bommalin ay dakdake ay boyeng. Sanpay banban-eg ay boyeng, siya san kitkitoy. Niyad-addawi tay danet tinmagtag ta adi koma kaittapi ken inana ay binmalin as danom ngem egay na naitagtagan san baos san in-ina.

Dattona san Ina ya Anak ay Boyeng id Banao.

>>><<<

The old woman did not express any disappointment, but invited the strangers to her house for lunch. They accepted the invitation, but when they were served food in such strange utensils, they again showed signs of unease and refused to eat.

The old woman brought them to her gabi field and told them to take as much as they could carry.

Their greed was such that they carried almost more than they could handle.

When they arrived at the location just above the present lakes, the old woman said, “Due to your greed and rudeness, you will be turned into lakes so that people can see you whenever they travel this road.”

Then the woman became the larger lake, while her daughter became the smaller lake. Nowadays, travelers can see these lakes between Sagada and Besao. They are known as Mother Lake Banao and Daughter Lake Banao.

>>><<<

Reading Quiz - The Legend of the Mother and Baby Lakes

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Think about how the first travelers stayed calm and helpful even when they were scared. Why did the first woman and her daughter help the old woman with the snakes in her hair?

A. They wanted to steal the old woman's gold.

B. They were kind and respected the old woman more than their own comfort.

C. They did not see the snakes because they were too tired.

D. They thought the snakes were actually toys.

2. Contrast the second family's screaming and refusal with the first family's patient behavior. What happened because the second pair of travelers acted "squeamish" and rude?

A. They found a faster way to get back to their village.

B. They were given even more food than the first family.

C. They were punished and turned into lakes.

D. The old woman gave them new plates and spoons.

3. Consider if the old woman used the strange plates to see who would stay polite and respectful. Why did the old woman use strange kitchen tools made of bones and body parts?

A. She was a test to see which travelers would remain respectful.

B. She did not have enough money to buy real plates.

C. She wanted to scare everyone away from her garden.

D. She forgot that humans use wooden spoons.

4. Think about why the old woman wanted the neighbors' greed to be a lesson for everyone to see. Why was being turned into lakes a fitting punishment for the greedy neighbors?

A. It helped them stay cool in the hot mountain sun.

B. It served as a lasting lesson to others about being kind and not greedy.

C. It allowed them to finally take a bath after their long walk.

D. It was a reward for carrying so much food.

5. Think about what would have happened if the second family had copied the first family's kindness. How might the story have ended if the second mother and daughter had been patient and kind?

A. They would have stayed home and never met the old woman.

B. They would have been rewarded with food instead of being punished.

C. They would have asked the first family to share their rice.

D. They would have turned into mountains instead of lakes.



The Origin of the Rainbow

San Nagapwan nan Ballikongan

A long time ago, in a small village surrounded by lush forests and rivers, there lived a couple named Bogatan and Logayan. They were known in the village for participating in rituals, especially the senga which is a sacred ceremony.

One day, as part of the tradition, Bogatan and Logayan butchered two pigs and a chicken. The best cuts of meat were distributed to the old men who chanted prayers, while smaller portions were given to relatives, friends, and neighbors as a sign of goodwill and connection.

After the ceremony, Bogatan, being a greedy man, decided to cook all the leftover meat for himself.

Ad kano kasi-kasin issan esa ay ili ay mapagpag ya ad-ado nan ginawang na, wada nan sin-asawa ay kangadan as Bogatan ya Logayan. Isnan ili ay deey, kanayon nan sin-asawa ay naay da ay makikan no waday mensenga.

Namingsan, ninsenga da as dwa ay beteg ya esay manok. San gagwis ay partin san annimal, kinikwan nan amam-a ay ninsapo ya ninliwa. San pay binati da ay sida, kinikwan nan ag-i, sagsagogong ya gagayyem da Bogatan ken Logayan. Ikkan da na ay mangipaila isnan gawis ay relasyon da isnan kadwada ay ippogaw.

Malpas pay san senga, naayet si Bogatan ay bokatot ay danet otowen am-in san nabati ay sida ta bobbokodana kano.

"No ngay idolin ta nan tapin nan naay sida ta ited ta isnan teken ta isdada?" Inbagan Logayan idi isook na nan binay-an.

Adi kayat Bogatan san kanan asawana. "Ayta pay? Inted ta ngalod nan ad-ado. Kwa ta et abes nan nabati."

Egay en sed-en Bogatan nan songbat asawana ay danet kae-kaen am-in san nabati ay sida. Inbatina nan tultolang et kedeng.

Idi inilan Logayan san sinkapalanggana ay tolang daet makalliget ken asawana. "Aye, dakaet ammi-amminen nan sida! Egay ka paylang nang-ibatiyan, pati anak mo, mid inbatim as ken siya!"

"Baey ko ngalod," kinwanin Bogatan ay teg mid anyaman nan inikkana. "Mabbalin ay ikkak nan kayat ko ay aramiden isnan makan ko."

As liget Logayan danet lak-eyen san palanggana ay teg-an di tolang et pomitew. Kanana, "Tay maiwed panangbalor mo ken dakami, ek iwasit nan naay da tolang isnan ginawang!"

Inmey si Logayan issan ginawang ta ena iwasit san deey da tolang. Idi intokdona issan bato assan igid di ginawang, san liget na nasokkatan is bannog. Binmala nan owat na issan nangiilaana issan deey da tolang danet alaen et ngodngodana ay sag-es-a.

"Why don't we save some of this for later or share it with others who might need it?" Logayan suggested as she prepared the leftovers.

Bogatan waved her off dismissively. "Why should I? We've already given them enough. What's left is ours."

Without waiting for a response, Bogatan cooked the meat, ate every piece of it, and left nothing but bare bones.

When Logayan saw the empty pots and the basin of bones, her anger boiled over. "How could you eat all of it? You didn't even think of me, our child, or anyone else!"

"It's my house," Bogatan retorted smugly. "I can do what I want with my food."

Furious, Logayan grabbed the basin of bones and stormed out of the house. "If you care so little about us, then I'll take this where it belongs—to the river!"

She marched to the riverside, intending to throw the bones into the water. But as she sat on a rock by the riverbank, her anger turned into exhaustion. She stared at the bones and sighed. Hunger gnawed at her, so she began nibbling on the bones.

“Adiyak en somobli ken Bogatan. Awak na et kedeng nan nenemnemena,” inbagana danapay ngodngoddan nan tolang.

Si Bogatan ay nataynan id baey da, siya nan mang-aw-awir issan anak da. Binmala nan danag na idi logyan nan agew ay maunog tay mid paylang si asawana ay somaa dampay danet men-aga san awir na.

“Innayen abes nan in-ina ay deey?” Kanan Bogatan ay menmotmot. Danet mapika ta ena inapen si asawana.

Idi omdan id ginawang, inilana si asawana ay mangngod-ngodngod asnan tolang ay teg aso. Nadismaya si Bogatan et danet isongad si asawana. “Logayan! Nganpay nan ikak-am? Sana ay teg ka aso! Ngan pay nan kanam en ikkam isnan anak mo? Ay nalipatam nan obligasyon mo?”

Nin-ikiyat Logayan si Bogatan. Kasin nabangon san liget na ken siya. “Ngannan kanam, sak-en paylang nan isongad mo? Ya sik-a pay id kawni? Sik-a nan nanglipat isnan obligasyon mo isnan pamilyam, Bogatan!”

Nakibtot si Bogatan. Pinadas na ay menlason. “Ay samo kanak en…”

“Daan man sa!” Kinwanin Logayan. “Kedeng, naomaak isnan ippogaw ay nan awak na laeng nan nenemnemena. Isigguladok ay adim malipatan nan inkam ay naay!”

“I can’t go back to that selfish man,” she muttered to herself as she chewed.

Meanwhile, Bogatan was at home, tending to their baby. As the sun set, he began to worry. Logayan hadn’t returned. The baby cried louder with each passing moment.

“Where is that woman?!” Bogatan grumbled. Finally, he decided to look for her.

When he reached the river, he saw Logayan hunched over, gnawing on a large bone like an animal. Disgusted, he shouted, “Logayan! What on earth are you doing? You’re acting like a dog! And what about our baby? Have you forgotten your responsibility?”

Logayan glared at him, her anger reignited. “You have the nerve to scold me? After what you did today? You’re the one who forgot his responsibility to his family, Bogatan!”

Bogatan was taken aback but tried to defend himself. “I… I didn’t mean—”

“Enough!” Logayan interrupted. “I’m done with your selfishness. I’ll make sure you never forget what you’ve done.”

Tinmakdeg si Logayan, iitdo na nan danom danapay kanan en, “Lomagtowak isnan naay ginawang. Tonggal omali ka ay mensakdo, awet mallagip mo sak-en. No ilaem ay wada nan ad-ado nan kolor na ay natitibak-ong isnan angin, adika en somagsag-en isnan ginawang. No pay ipapatim awet bommalin ka ay tokak!”

Iyadin koma Bogatan si asawana ngem nallanagto si Logayan isnan ginawang.

“Adika, Logayan!” kanana ngem naladawet.

Naboka san bakget Logayan. Naiwala danet maulnos isnan angin san deey da natke-natken ay kolor san bakget.Wada ka ay red, orange, yellow, green, blue, indigo, ya violet ay kolor. Siya di san inmona ay balikongan, napintas ngem nasakit ay kanemnemneman nan sakripisyon Logayan ya nan kabokatot Bogatan.

Manipod asdi, adi en somag-en nan umili isnan ginawang no wada nan ballikongan. Omegyat da ay tomet-ewa san kanan Logayan.

>>><<<

She stood and pointed at him, her voice cold and firm. “I will jump into this river. Every time you come here to fetch water, you’ll be reminded of me. And when you see a colorful arc in the sky, stay away from the river, or you’ll be cursed to turn into a frog!”

Before Bogatan could stop her, Logayan leaped into the river.

“No! Logayan!” he cried, but it was too late.

In an instant, the colors of Logayan’s woven belt untangled and rose into the sky, forming a magnificent arc of red, orange, yellow, green, blue, and violet. It was the first rainbow—a beautiful yet haunting reminder of Logayan’s sacrifice and Bogatan’s greed.

From that day on, villagers believed that the rainbow was a warning. If it appeared in the sky, they stayed far away from the river, fearing the curse that Logayan had left behind.

>>><<<

Reading Quiz - The Origin of the Rainbow

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Why did Bogatan eat all the leftover meat himself? Think about the difference between sharing with the village and Bogatan's own desires.

A. He was trying to save the meat from spoiling.

B. He was greedy and cared more about himself than his family.

C. He wanted to give the bones to his neighbors.

D. He was following the rules of the senga ceremony.

2. What happened because Bogatan refused to share with his family? Think about how Logayan felt and what she decided to do at the river.

A. Logayan became a famous cook in the village.

B. The family moved to a bigger house near the forest.

C. Logayan left the house and eventually jumped into the river.

D. The baby stopped crying and fell asleep.

3. Bogatan told Logayan she was "acting like an animal," but Logayan said he was "selfish." What does this tell us about them? Think about how Bogatan only looked at what Logayan was doing, while Logayan looked at why she was doing it.

A. Bogatan only cared about how things looked, but Logayan cared about how people acted.

B. Both of them wanted to move to a new village.

C. They both thought the baby was the most important person.

D. Bogatan was a very kind and helpful husband.

4. The rainbow was made from the colors of Logayan's woven belt. What does this magic sign represent? Think about why the rainbow appears and what it reminds the villagers of.

A. It represents a happy ending for the whole family.

B. It shows that woven belts are very colorful.

C. It represents a powerful warning about the pain caused by greed.

D. It symbolizes that the river is a safe place to play.

5. How might the story have ended differently if Bogatan had listened to Logayan and shared the meat? Think about what would have happened to the family if Bogatan had been kind instead of greedy.

A. The rainbow would have been even bigger.

B. The family would have stayed together and there would be no curse.

C. Logayan would have jumped into the river anyway.

D. The villagers would have stopped having ceremonies.



The Story of Annanga

San Istolyan Annanga

Once upon a time, in a small village, there lived a bachelor named Annanga. He was a kind-hearted young man with a gentle smile and a warm spirit. Despite his good nature, he often found himself mistreated by his siblings, who took advantage of his generosity and overlooked his efforts. Annanga's heart ached under the weight of their indifference, but he remained hopeful that one day they would recognize the kindness he offered.

Wada kano san esay babalo ay kangadan as Annanga. Naanos siya ngem iyaamis nan bebsat na.

Issan esa ay agew, inmey si Annanga ay nanga-iw. Idi wasayena koma san batang, nindengena nan kali ay mangwani en, “Adika mangsipsipo tapno agtak sik-a as aso. No pikpikem nan obet nan aso ay naay, awet kaekda-ekdag nan siping.”

Nakigtot si Annanga. Idi mentamaang, wada tet-ewa san aso ay menwitwi-tiwit asnan sag-en na.

Pikpikena tet-ewa san obet san aso yaket naanekdag tet-ew nan kasipi-siping ay nagapo asnan obet na. Men-gasing si Annanga ay mangwani, “Gawis tay inyalim na ken sak-en. Awnit adi dadlo mang-iya-amis nan bebsat ko.” Danet soma ay umun-unod san san aso ken siya.

On a crisp, sunny morning, he set out into the woods to gather firewood. As he approached a sturdy, towering tree, the bright sun filtering through the leaves above, he raised his trusty ax, poised to strike. Suddenly, a melodic voice floated through the air, halting him in his tracks. “Please, don’t cut me down,” it urged, “and I shall grant you a magnificent dog. All you need to do is give its rear a gentle pat, and in return, coins of wealth will rain down from it like sparkling leaves.”

Annanga felt a wave of surprise wash over him as he glanced around his surroundings. To his delight, he spotted a lively dog nearby, its tail wagging enthusiastically in a joyful rhythm. The dog’s fur shimmered in the soft light, and its eyes sparkled with a playful curiosity, inviting Annanga to join in its cheerful energy.

As he affectionately patted the dog on its rear, a surprising cascade of coins tumbled from the dog’s behind. Annanga’s face lit up with joy as he exclaimed, “How thoughtful of you! Perhaps this will persuade my siblings to treat me better this time.” With a newfound sense of hope in his heart, he turned and made his way home, the dog trotting closely at his heels, its tail wagging in cheerful delight.

Issan sommaana, sinabat na san gayyem na. Kanana, “Into pay kinaiw mo?”

“Mid ngem nay di asok ay tomaktakkis siping,” kinwanin Annanga ay sinmongbat.

“Dolaamin! Ay en waday aso as tomakkis sipingen?” Kinwanin san gayyem na.

Danet ippailan Annanga issan gayyem na no ngansan ikkan san aso ay tomakki as siping.

Nasdaaw san gayyem na issan inilana.

“Nagasat ka tay sanay asom ay kaggagawisan,” kinwanin san gayyem na. “Omey ta ta enta ilan san tapey ko sakapay sumaa.”

As he strolled down the familiar path to his home, the sun dipped low in the sky, casting long shadows on the ground. Suddenly, he spotted his friend leaning against a tree, casually waiting for him.

“Hey! Where’s the firewood you collected today?” his friend inquired, curiosity sparking in his eyes.

With a playful grin, Annanga replied, “I don’t have any firewood, but I’ve got a remarkable dog that defecates money!”

His friend’s eyes widened in disbelief, incredulity dancing in his expression. “Nonsense! Is there a dog that can do such a thing?” he challenged, skepticism lacing his voice.

Annanga demonstrated to his friend a rather peculiar trick: he revealed the secret to making the dog produce money instead of the usual mess. With careful guidance, he showed how to coax the animal into performing this extraordinary feat, blending humor with a touch of magic.

His friend gazed in astonishment at the remarkable dog that stood proudly by Annanga’s side. “You’re fortunate to have such an extraordinary companion,” he remarked with a hint of envy. “Why don’t we celebrate? Come have a drink at my place before you head home.”

Naboteng payet si Annanga assan inninom na ay tapey et danet maseyep. Inalan san gayyem na san deey aso et sinokatana is teken.

Idi naggidos Annanga, danet alaen san aso na et somaa. Men-gasing siya ay mangipaila issan gasat na asnan bebsat na. Set idi pikpikena san obet san aso, maiwed bomalas siping. Danet amme-ammengan san bebsat na.

Idi nawakgat, sinoblin Annanga san batang ay kattogan ta sipowena. Ngem wada kasin san kali ay nangiyadi ken siya ta agtana siya as banga ay mang-uto is am-in ay kayat Annanga. Menmoli pay et wada nan banga isnan sag-ena.

As the evening wore on and the tapëy flowed, Annanga indulged a little too much, the warm alcohol blurring his senses until he finally succumbed to sleep, sprawled comfortably on the couch. Seizing the opportunity, his friend quietly whisked away Annanga's beloved dog, replacing it with an unremarkable mutt, hoping to keep the ruse under wraps.

As the morning sun streamed through the window, Annanga woke up with a smile, eager to start the day. He grabbed his loyal dog and they made their way home together, the dog's tail wagging happily. Upon arriving, Annanga could hardly contain his excitement as he rushed to his siblings, ready to share what he believed was a stroke of luck. With a grin, he patted the dog's rear, expecting money to spill out. Instead, to his dismay, nothing happened. His siblings erupted in laughter, their giggles ringing through the room as they teased him for his wild imagination.

The next morning, as dawn's light filtered through the trees, Annaga made his way back to the towering liar pine tree with determination etched on his face. Today, he resolved to fall the magnificent tree that had long kept its secrets hidden. Just as he raised his axe, a sudden voice echoed through the forest, stopping him in his tracks. The voice offered a compelling exchange: a magical pot that could cook any dish one could desire. Curiosity piqued, Annaga scanned his surroundings and, to his surprise, discovered a shiny pot resting on the ground nearby, glinting invitingly in the soft morning light.

“Men-uto ka as sida tay naowatak,” kanan Annanga ay mangpadas. Iilaena tet-ewa et ninkakapno as sida san banga.

Inalana kasin san banga et kasina inabet san gayyem na ay danet mangboteng ken siya, danapay sokkatan san banga.

Idi sinmaa kasina inpaila isnan bebsat na san banga ngem maiwed nabaton as kalgan san banga idi kanana en men-uto as makan.

“Cook some meat because I am hungry,” Annanga declared, his voice resonating with authority as he approached the gleaming pot. To her amazement, the moment the words left his lips, the pot began to shimmer and steam, soon brimming with succulent pieces of meat, their savory aroma filling the air and teasing her senses.

He clutched the pot tightly in his hands, his heart racing with excitement. As he wandered through the bustling streets, he unexpectedly bumped into his old friend, a mischievous grin lighting up his face. In no time, they were sharing laughter and stories over drinks, the warm glow of alcohol loosening their inhibitions. As the hours flew by, the friend, with a sly glint in his eye, managed to swap out the pot for another, one that shimmered with a promise of new adventures.

Upon arriving home, he eagerly displayed the pot to his siblings, a gleaming object that shimmered in the light. However, when they commanded it to cook, the pot sat there silently, its interior still and devoid of any delightful ingredients, betraying their hopes for a warm, delicious meal.

Annanga, filled with rage, grabbed his sturdy ax, determined to bring down the treacherous tree that had betrayed him. Its gnarled branches loomed overhead, casting eerie shadows as he approached, ready to strike. The air crackled with tension as he steadied himself, ready to unleash his fury upon the deceitful sentinel of the forest.

Nakalliget si Annanga et inalana kasin san wasay na ta ena sipowen san batang ay menkato-katog.

Inmey si Annanga issan batang ay kattogan. Lugyana kuma ay mangsipo ngem kasin inyadin san kali ay mangwani en adina en sipowen ta agtana as pao ay mang-aplas isnan mangsas-ailo ken siya no kanana en Bombay Bomba.

Issan sumaaan Annanga wada kasin san gayyem na. “Palalo sa as kasad-sadot. Yaket pao et kedeng nan kinaiw mo?”

“Bombay Bomba!” Ninkanan Annanga.

“Anina! Anina!” Ibogbogaw san gayyem na dapay danet ap-aplasen san pao siya. “Pasaldengem na, pangaasim. Olay isublik ken sik-a san asom ya san bangam.”

Annanga made his way back to the towering tree, determination etched on his face as he prepared to cut it down once again. Yet, as he approached, he paused, captivated by a shimmering reed that caught his eye. This was no ordinary reed; it possessed a unique magic that would punish anyone who dared to provoke him. With a firm grip on the reed, Annanga marveled at its potential, knowing that whenever he uttered the incantation “Bombay Bomba,” it would unleash a force that left no room for foolishness.

As Annanga strolled along the familiar path leading home, he encountered his friend, who stood with arms crossed, a look of disapproval etched across his face. “You’re so lazy,” his friend chided, shaking his head in disbelief. “Why is it that you’ve only managed to gather a mere stick for firewood?” The afternoon sun cast a warm glow around them, highlighting the stark contrast between Annanga’s casual demeanor and his friend’s earnest criticism.

“Bombay Bomba!” Annanga proclaimed with a mischievous grin, his eyes glinting with excitement.

“Ouch! Ouch!” his friend cried out, wincing in pain as the stick connected with his arm. “Please, stop it! I promise I’ll bring back your dog and that pot!”

Danet ipasaldeng Annanga san pao ay mang-ap-aplas issan gayyem na. “Isoblim am-in san inak-akew mo ken sak-en,” kinwanin Annanga ay nakalliget.

Naisobli ken Annanga san aso ya banga. Idi sinmaa, inpailana issan bebsat na san gasat na ay in-inted san batang. Men-gasing da asnan inila da.

Engganas di, egay da et iyaamis si Annanga.

>>><<<

With a firm grip, Annanga halted the relentless thrashing of the reed that had been aimed at his friend. He stepped forward, his voice steady yet filled with intensity as he confronted the thief. “You must return everything you’ve taken from me,” Annanga declared, his eyes locked on the culprit with unwavering determination. angrily.

After a long journey, the dog and the pot were brought back to Annanga, who could hardly contain his excitement. As he stepped through the door of his home, the vibrant colors of the tree’s gifts sparkled in the sunlight, capturing the attention of his siblings. They gathered around, their faces lighting up with joy and amazement at the fortune he had discovered.

The atmosphere was filled with laughter and celebration as Annanga proudly displayed the treasures he had received. The love and warmth in the room enveloped him, and from that moment on, he found himself lavished with kindness and affection by his siblings, who showed him a level of care he had never experienced before.

>>><<<

Reading Quiz

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Think about how Annanga's family treated him at the start of the story. Why did Annanga want to show the magic dog to his siblings?

A. He wanted to buy a new house for himself.

B. He wanted his siblings to finally be kind to him.

C. He wanted to show them he was a great hunter.

D. He wanted to give all the money to his friend.

2. Think about what happened when Annanga went to his friend's house. How did Annanga lose his first two magical gifts?

A. The dog and the pot ran away into the forest.

B. He accidentally broke them on the way home.

C. His friend tricked him and stole them while he was asleep.

D. The magic stopped working because it was too dark.

3. Think about how the stick helped Annanga get his stolen things back. Why was the magic stick better than the dog or the pot?

A. The stick was easier to carry than a heavy pot.

B. The stick helped him protect himself and stop the thief.

C. The stick could turn into gold coins too.

D. The stick was a gift from his siblings.

4. Think about how Annanga kept trying even when things were hard. The tree gave Annanga gifts only when he was about to cut it down. What does this show?

A. Trees are very afraid of people.

B. You should always cut down trees to find magic.

C. Being determined and not giving up can lead to rewards.

D. Magic only happens in the morning.

5. Think about who had the dog and the pot before the stick started hitting. What would have happened if Annanga never used the magic stick?

A. His friend would have kept the stolen treasures forever.

B. His siblings would have found the magic tree themselves.

C. The dog would have followed him home anyway.

D. The tree would have given him a different gift.



The Tale of Lightning and Comellab

Da Kimat ken Comellab

A long time ago, there was a brave man named Comellab who had a big argument with Lightning himself. You see, Lightning wasn't the kind of force you'd want to mess with—he struck wherever he pleased. Animals, trees, people—it didn't matter. And one day, Comellab had enough.

Id kano kasin, wada nan kangadan as Comellab ay esa ay lalaki ay kato-tollodan ay nang-ama ken Kimat.

No si Kimat paylaeng, baken ap-aped nan ligetna. Kinnampolni as omasena. No kanana, ket-abana nan annimal, nan batang modya nan ippogaw. Maiwed pakawwanena asnan laosana. No kanana en ket-abana nan wada isnan batawa, danet ikkan.

Isnan namingsan, naoma si Comellab. Kedeng ay adina kayat nan ikakkan Kimat.

"Ey, Kimat!" Kinwanin Comellab ay ninbogaw. Mentebag ya mendayeng nan bogawna ay teg mentebteba isnan bilig. "Aye pay di ikkam ay mangket-ab isnan ippogaw, annimal ya batang ay teg ngandi binmasolan da ken sik-a?"

Nalastog si Kimat ay sinmongbat. "Apay? Kabaelak met ay menket-ab. Maiwed makapasaldeng ken sak-en. Ultimo, pati bato! Sino di mang-abak isnan pigsak?"

Adi paabak si Comellab danapay tatangaden id daya. "Sya aya?" Kanana. "Kabaelak ay mangpasaldeng ken sik-a! Sigguladowek ay adim sa kabaelan ay menlanggas isnan ippogaw ya annimal. Manipod idwani, awet kedeng nan bilig, bato ya batang nan ket-abam."

Naanammeng si Kimat ay teg kido ay malal-lalboong ad adda-addawi. "Sik-a di makapasaldeng ken sak-en? Kikinwanemen!"

Nasikap si Comellab. Danet ulnongen nan kinnampolni – laya, ket-an, sili ya tolang di ulon di ippogaw. Danet menpasged et poowana nan inulnong na et nindadawes nan naingel ay asok issan baey Kimat id daya et maob-onan da.

"Lightning!" Comellab shouted up at the sky, his voice echoing across the valley. "Why do you strike at innocent animals, people, and even trees? What harm have they done to you?"

Lightning, bold and proud, answered with a booming voice, "Why? Because I can. No one, not even the strongest boulders, can stop me from striking whoever or whatever I want. I'm unstoppable."

Comellab wasn't one to back down from a challenge. He crossed his arms, glaring at the sky. "Well, I can stop you," he declared. "I'll make sure you never harm people or animals again. From now on, you'll only strike mountains, rocks, and trees!"

Lightning laughed, his crackling voice rolling like distant thunder. "You? Stop me? I'd like to see you try!"

But Comellab was clever. He gathered an odd assortment of things—ginger, shells, pepper, and skulls—and set them all ablaze. Thick, acrid smoke rose from the fire, climbing higher and higher until it reached Lightning's home in the heavens.

Si met Kimat, egay nakasagana. Egay na gedan insagana nan pamilyana. Nilekelekan nan asok nan e-eeng da et asida-aadawag dandapay asi-iikeg. Pati nan mata da dandapay nasilliyan et asida lullo-lowa. Ginmate nan kodil da ya sinmakit nan eg-eges da issan naingel ay asok.

As ligliget Kimat, linmayog isnan batawa ay mangsango ken Comellab. Kaegyat san liget na ay teg menbidbidang nan awak na isnan ikkana ay menkiwi ay teg pati nan meng-ngetet ay liboo et linmawag. “Comellab!” Inbogaw Kimat. “Dadama nan inkam! Pinnakalom ay pilmi nan pamilyak!”

Ngem, egay inmegyat si Comellab. “Idwani, maliknam, Kimat nan liknan nan mang-ikalo isnan nan kinet-abam.” Inyaamman Comellab ay sinmongbat. “Isaldeng mo nan ket-a-ket-ab mo isnan mid basol da ta isaldeng ko ay menpa-asok.”

Men-etek kayet si Kimat. Adi en paabak. Adyana ay menpaanawa. “Sik-a, di komarit? Idwani, maiwed pakawwanek. Ket-abak am-in nan abatek! Ayagak paylang si Kido ay besat ko ta bomogaw as napin-napigsa sakpay abes menpangakirat id daya dakpay menket-ab isnan batawa!”

Now, Lightning and his family weren’t prepared for what hit them. The smoke stung their eyes, tickled their nostrils, and made them sneeze uncontrollably. Their skin itched and burned, and even their stomachs twisted in discomfort.

Lightning, furious and desperate, descended to confront Comellab. He blazed with anger, his bright flashes lighting up the dark clouds. “Comellab!” he roared. “What is this madness? You’ve made my family suffer like never before!”

Comellab stood firm, his gaze steady. “Now you understand how it feels to harm others. Stop striking innocent lives, and I’ll stop the smoke.”

But Lightning, proud and vengeful, wouldn’t concede so easily. “You dare to challenge me like this? Fine! From now on, I won’t spare anything in my path. I’ll strike wherever I want, and I’ll call on my brother, Thunder, to warn the world with a deafening roar before I flash my light across the sky.”

Enggana asdi, madoddwa da Kimat yas Kido ay somaed id daya ta ipaila da isnan ippogaw ay wada isnan batawa nan kanapigsada. Wada nan mangwani en egay lipatan Kimat san sikap Comellab isonga noka en namintis nan bab-ana et nan bilig, bato wenno batang nan kinet-ab na.

>>><<<

And so, ever since that day, Lightning and Thunder have worked together, striking fear—and awe—into everyone who sees their mighty display. But deep down, some say Lightning never forgot Comellab's cleverness, and that's why he still tends to aim for mountains, rocks, and trees more than anything else.

>>><<<

Reading Quiz

Instructions: Read each question carefully. Copy the letter of the best answer.

1. Think about what Comellab said to the sky at the very beginning of the story.

Why did Comellab decide to pick a fight with Lightning?

A. He wanted to show everyone that he was the strongest man.

B. He wanted to protect his community and the animals from being hurt.

C. He was bored and wanted to play a game with the clouds.

D. He wanted to steal Lightning's power for himself.

2. Think about how the smoke reached Lightning's family in a way a normal weapon could not. How did Comellab's "smelly smoke" help him win the argument?

A. It made the sky so dark that Lightning got lost.

B. It reached the heavens and made Lightning's family feel sick and itchy.

C. It turned into a giant ladder so Comellab could climb to the sky.

D. It smelled so good that Lightning wanted to come down and eat.

3. Think about the new rule Lightning made about his brother, Thunder. At the end of the story, how did the two characters settle their fight?

A. Lightning promised to never strike the earth ever again.

B. Comellab moved to the sky to live with Lightning's family.

C. Lightning agreed to give a warning and mostly hit rocks and trees.

D. They decided to stop talking to each other forever.

4. Think about what a loud noise does for people who are outside during a storm. Why is it important that Thunder makes a "deafening roar" before the lightning flashes?

A. It tells the villagers that it is time to start a fire.

B. It acts as a warning so people can find a safe place to hide.

C. It shows that Thunder is much angrier than Lightning.

D. It is a signal for the rain to start falling.

5. Think about Lightning's attitude before Comellab used the smoke. What would have happened if Comellab had never stood up to Lightning?

A. Lightning would have eventually become a kind and quiet spirit.

B. Lightning might have kept striking people and animals without any warning.

C. The villagers would have found a way to live without any light.

D. Thunder would have found a different brother to play with.

FILIPINO TRANSLATIONS

Si Ampat-o at ang mga Gintong Hikaw

Noong unang panahon sa Golinsan, ay may isang mangangaso na ang pangalan ay Ampat-o. Sa panahong iyon, nakikita at nakikihalubilo ang mga multo sa mga tao.

Isang araw, pumunta si Ampat-o na mangaso sa Ottibey na kung tawagin ngayon ay Lamut. Habang papalapit siya sa ituktok ng bundok ay may narinig siyang awit-patay. Gusto niyang mag-usisa at malaman kung sino iyong mga umaawit, kaya lumapit siya sa pinanggagalingan ng musika.

Sa patad na bahagi ng bundok, nakita niya ang mga multo. Umaawit ang mga ito sa harap ng isang pakong buwaya. Dito sa pakong buwayang ito nakatutok lahat ang kanilang mga mata. Tinignan ng mangangaso ang puno ng pakong buwaya at nakita niya ang kumikinang na isang pares ng gintong hikaw na nakasabit dito.

“Kailangang mapasaakin ang mga hikaw na iyon,” ang turan ni Ampat-o.

Nanahimik ito sa kanyang pinagtataguan habang naghihintay ng magandang pagkakataon para maisagawa nito ang kanyang nais. Hindi nagtagal, nakatulog ang mga multo. Dahan-dahang lumapit si Ampat-o sa pakong buwaya para kunin ang pares na gintong hikaw saka mabilisang tumakbo para muling magtago. Pero gising pala ang pinakamatandang multo kaya nasaksihan nito ang ginawa ni Ampat-o na kanyang namukhaan.

“May nagnakaw sa ating ginto!” ang sigaw niya.

“Sino? Ang sigaw ng mga anito.

“Si Ampat-o na mangangaso.” Sigaw ng pinakamatandang multo.

Inakala ng mga multo na wala na si Ampat-o. Ilang saglit lang ay may narinig na umaawit at nagsasabing, “Masuwerte si Ampat-o na kumuha sa ating ginto. Pero pag inahing bahoy ay hindi niya ialay, hindi rin magtatagal, siya ay mamamatay.”

Napakinggan ng nakatagong si Ampat-o ang awit ng mga multo. Hindi nagtagal ay naglaho ang mga multo kaya umuwi na rin si Ampat-o. Bigo man siya sa pangangaso pero dala niya ang pares na gintong hikaw.

Kinaumagahan, ipinatawag ni Ampat-o ang mga matatandang lalaki sa kanilang lugar para magkatay at mag-alay ng isang inahing baboy. Sa huli, napakatanda si Ampat-o ng namatay ito.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit nakipagsapalaran si Ampat o na kuhanin ang hikaw mula sa mga multo, ayon sa sinabi niya sa sarili nang una niyang makita ang mga hikaw?

A. Gusto niyang ipakita na mas mabilis siya kaysa sa kanila.
B. Naisip niya na ang mga hikaw ay napakaganda at mahalaga.
C. Gusto niyang maging pinuno ng kanilang baryo.
D. Sinusubukan niyang paalisin ang mga multo sa kagubatan.

2. Ano ang nangyari kay Ampat o matapos niyang sundin ang turo ng mga multo at mag alay ng baboy, gaya ng ipinakita sa dulo ng kuwento kung paano nagbago ang kanyang buhay?

A. Binigyan pa siya ng mga multo ng mas maraming ginto.
B. Naging mas mahusay siyang mangangaso kaysa dati.
C. Ginantimpalaan siya ng napakahaba at masayang buhay.
D. Ang mga gintong hikaw ay naging isang totoong baboy.

3. Ano ang ipinapakita ng mga espiritu tungkol sa kanilang ugali, kung kahit galit sila dahil kinuha ni Ampat o ang ginto ay kumanta pa rin sila upang tulungan siya, lalo na kapag ang isang tao ay sumusunod sa kanilang tradisyon?

A. Palaging galit ang mga espiritu sa mga mangangaso.

B. Ang mga espiritu ay maaaring maging mabait kung susunod ang mga tao sa tamang tradisyon.

C. Natatakot ang mga espiritu sa mga taong nagtatago sa mga halaman.

D. Kumakanta lamang ang mga espiritu kapag sila ay inaantok.

4. Sa kuwento, isang “malungkot na awitin” ang nagdala kay Ampat o sa ginto. Ano ang ipinapakita nito tungkol sa lupain ng Golinsan, kung paano ginagamit ng bundok at ng mga espiritu ang tunog upang gabayan ang mangangaso?

A. Ang kagubatan ay isang nakakatakot at maingay na lugar.

B. Hindi dapat sinusundan ang musika sa mga bundok.

C. Ang kalikasan at mga espiritu ay gumagamit ng mga tanda para gabayan ang mga tao sa mahahalagang bagay.

D. Sinusubukan ng mga multo na linlangin si Ampat-o para maligaw siya.

5. Ano kaya ang mangyayari kay Ampat o kung nahuli siya ng lahat ng mga multo habang nagnanakaw, gaya ng nangyayari kapag nabigo ang isang plano at ikaw ay nahuli?

A. Maaaring napahamak siya at hindi kailanman natanggap ang pagpapala.

B. Inanyayahan sana niya ang mga multo sa kanilang baryo para maghapunan.

C. Ipinagpalit sana niya ang kanyang pana para sa mga hikaw.

D. Nanatili sana siya sa bundok para mag-aral kung paano kumanta.

Si Legawdan at Bagsangi: Ang mga Unang Nanirahan sa Agawa

Sa tahimik na baryo ng Dalolog sa Fidelisan, Sagada, nakatira ang mag-asawang sina Legawdan at Bagsangi.

Isang araw, habang abala si Legawdan sa kanilang taniman, napansin niyang may nawawala.

“Bagsangi,” tawag niya, “nakita mo ba ang buntis nating baboy? Wala siya!”

“Huh? Hindi ko nakita,” sagot ni Bagsangi habang kumakamot sa ulo. “Baka gumala lang. Huwag kang mag-alala; babalik din ‘yan.”

Lumipas ang ilang linggo, at bumalik nga ang baboy. Pero laking gulat ni Legawdan.

“Bagsangi, tingnan mo! Bumalik ang baboy pero ang payat-payat!”

“Pakainin mo na, Legawdan,” sabi ni Bagsangi. “Siguradong malayo ang nilakad niyan para maghanap ng pagkain.”

Dali-daling naghanda ng pagkain si Legawdan. Nilantakan ng baboy ang pagkain, ngunit pagkatapos kumain, muli itong umalis.

“Ang weird nito,” naisip ni Legawdan.

Ganito rin ang nangyari makalipas ang ilang linggo. Bumalik ang baboy, mas payat pa kaysa dati. Pinakain ulit ni Legawdan ang baboy pero sa pagkakataong ito, sinundan niya ito.

“Kailangan kong malaman kung saan ito pumupunta,” sabi niya sa sarili habang maingat na sinusundan ang baboy sa kabundukan at mga lambak.

Matagal ang paglalakbay, hanggang sa huminto ang baboy sa isang kuweba sa lugar na tinatawag na Makeyang sa Agawa. Laking gulat ni Legawdan nang makita niya sa loob ng kuweba ang sampung maliit na biik!

“Naku po!” napasigaw siya. “Malasakit naman ito! Siguradong magandang palatandaan!”

Inalala niyang mabuti ang lugar at dali-daling umuwi para ikuwento kay Bagsangi ang nakita.

Kinagabihan, habang nakaupo sila sa tabi ng apoy, ibinahagi ni Legawdan ang nangyari.

“Bagsangi, hindi ka makapaniwala sa nakita ko!” sabi niya na puno ng tuwa. “Sinundan ko ang baboy natin sa Makeyang, at may sampung biik sa loob ng kuweba!”

“Sampung biik?” namilog ang mga mata ni Bagsangi. “Napakagandang biyaya nito! Pupuntahan ko ito bukas.”

Kinabukasan, nagtungo si Bagsangi sa Makeyang. Pagdating niya sa kuweba, nakita niya ang mga biik gaya ng sinabi ni Legawdan. Tumingin siya sa paligid at may napansin pa siyang iba.

“Napakayaman ng lupa rito,” sabi ni Bagsangi sa sarili. “Ang lamig ng panahon, at tamang-tama para sa pagsasaka. Pwede tayong tumira rito!”

Pagbalik niya, sinabi ni Bagsangi kay Legawdan, “Dapat lumipat tayo sa Makeyang. Napakaganda ng lugar para sa pamilya natin.”

Sumang-ayon si Legawdan, at magkasama nilang kinausap ang kanilang mga kamag-anak para lumipat. Ang buong pamilya ay lumipat sa Makeyang, dala ang kanilang mga baboy.

Sinasabing sina Legawdan at Bagsangi ang unang mga nanirahan sa Agawa, nagsimula ng masaganang buhay sa bagong lupain.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Sa simula ng kuwento, anong hayop ang nawala sa bukid, gaya ng makikita sa unang talata kung saan tinawag ni Legawdan ang kanyang asawa?

A. Isang batang kambing sa bundok
B. Isang inahing baboy
C. Isang malaking kalabaw
D. Isang inahing manok

2. Alin sa mga ito ang nagpapakita ng tamang pagkakasunod sunod ng ginawa ni Legawdan, mula sa unang nangyari hanggang sa kung paano niya nalutas ang misteryo?

A. Una ay ibinenta niya ang baboy, tapos lumipat siya sa kuweba, at sumunod ay nakakita siya ng mga biik.
B. Una ay nakita niyang payat ang baboy, tapos pinakain niya ito, at sumunod ay sinundan niya ito sa kuweba.
C. Una ay lumipat siya sa Agawa, tapos nahanap niya ang baboy, at sumunod ay pinakain niya ang mga biik.
D. Una ay nawala niya ang baboy, tapos bumili siya ng bago, at sumunod ay lumipat siya sa mga burol.

3. Bakit nagpasya si Bagsangi na dapat lumipat ang pamilya sa Makeyang, batay sa mga salitang ginamit niya para ilarawan ang lupa at ang panahon?

A. Mas malapit ito sa dati nilang baryo sa Dalolog.
B. Ang kuweba ay magandang lugar para magtago sa ibang tao.
C. Ang lupa ay maganda para sa pagsasaka at malamig ang panahon.
D. Gusto niyang makahanap ng mas maraming ginto sa mga bundok.

4. Ano ang pangunahing resulta ng desisyon ni Legawdan na sundan ang kanyang kuryosidad para mahanap ang baboy, gaya ng ipinakita sa pagtatapos ng kuwento kung paano nagbago ang buhay ng buong pamilya?

A. Ang kanyang pamilya ay nakahanap ng magandang bagong lugar para tirhan at makapagsimula ng isang baryo.
B. Ang kanyang pamilya ay naligaw sa mga bundok at hindi na nahanap ang daan pabalik.
C. Muling tumakbo palayo ang mga baboy dahil hindi nila gusto ang bagong kuweba.
D. Nag-away sila ni Bagsangi tungkol sa pag-alis sa dati nilang tahanan.

5. Ano ang aral ng kuwentong ito, na nagpapakita kung paano nakatulong sa mag asawa ang pagiging mapagmasid at pagiging handa sa pagbabago?

A. Mas mabuti na laging manatili sa iisang lugar at huwag kailanman lilipat.
B. Dapat ka lang maghanap ng mga hayop kapag ikaw ay gutom na.
C. Ang pagbibigay-pansin sa mga tanda at pagiging handa sa pagbabago ay maaaring magdala sa isang mas mabuting buhay.
D. Ang paglipat sa isang bagong lugar ay mapanganib at dapat iwasan.

Si Liwan na Anak ni Lumawigan

Noong unang panahon, may isang lalaking nagngangalang Lumawigan na nagdesisyong maligo sa ilog. Habang naglalakad, napansin niya ang dalawang kabataang babae na naglalaba sa ibaba ng ilog. Isa sa kanila ang tumimo sa kanyang mata. Napakaganda ng babae. Ngumiti si Lumawigan at naisip, “Gusto kong mag-iwan ng espesyal na bagay para sa kanya.”

Kumuha siya ng isang makinis na bato at nilagyan ito ng marka. Inulong niya ito pababa patungo sa mga babae. Napansin ni Bugan, ang magandang babae, ang bato. Kinuha niya ito at, naiintriga sa disenyo, itinali ito sa kanyang sinturon.

“Hmm, ang ganda-ganda ng batong ito,” naisip ni Bugan, kaya’t itinago niya ito sa kanyang hinabing sinturon at daladala saan man siya magpunta.

Lumipas ang mga buwan, at si Bugan, na laging may kasamang bato, ay napag-alamang siya’y buntis. Dumating ang panahon at siya ay nanganak ng isang malusog at guwapong bata. Bawat pagkakataon na maliligo ang bata, binubulong ni Bugan, “Lumaki kang malakas, anak, at balang araw, hanapin mo ang iyong ama.”

Gumawa siya ng bahag mula sa dinikdik na dahon ng gabi at dahon ng saging para para sa kanyang kumot.

Isang araw, nang maging binata na ang kanyang anak, dinala siya ni Bogan sa sayaw sa baryo. Si Liwan, tulad ng pangalan ng batang iyon, ay sumayaw sa tunog ng mga gong at tambol. Ang mga galaw niya’y napaka-agos, at para bang ang buong mundo ay sumasabay sa bawat kilos niya.

Sa gitna ng mga tao, si Lumawigan ay nakatingin. Labis siyang humanga sa galing ni Liwan at hindi mawala ang bata sa kanyang paningin. Nang umupo si Liwan sa tabi ng kanyang ina, hindi na napigilan ni Lumawigan na magtanong. Nilapitan niya sila at nagtanong, “Sino ang batang ito? Ang galing niyang sumayaw.”

Sumagot si Bugan, “Anak ko siya at ang pangalan niya ay Liwan.”

Nagpatuloy si Lumawigan sa pag-usap, “Sabihin mo pa ang tungkol sa kanya.”

Tumalima si Bugan at nagsalaysay, “Matagal na kaming naghahanap ng ama ng bata. Nanganak ako dahil sa isang espesyal na bato na nakuha ko sa ilog, isang batong aking dinala kahit saan ako pumunta.”

Pagkarinig ni Lumawigan, parang napahinto ang kanyang puso. Nalaman niyang ang tinutukoy ni Bugan ay ang batong iniiwan niya noon. Agad siyang natuwa at nagpahayag, “Ako ang nag-iwan ng batong iyon sa ilog!”

Mula sa araw na iyon, nagsama sina Lumawigan at Bugan, at sila ang naging pinakamayayaman at pinakamasayang pamilya sa buong baryo.

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit iginulong ni Lumawigan ang inukit na bato kay Bugan sa halip na makipag usap lang, gaya ng ipinakita sa kuwento kung paano ginamit niya ang bato upang magpadala ng mensahe nang hindi gumagamit ng salita?

A. Siya ay isang masamang tao na gustong saktan si Bugan.

B. Siya ay malikhain at gusto niyang magpadala ng isang espesyal na tanda.

C. Gusto niyang makita kung mabilis ba si Bugan para saluhin ito.

D. Sinusubukan niyang tulungan ang mga babae sa paglalaba.

2. Ano ang ipinapakita tungkol sa buhay nina Liwan at Bugan, kung gumamit si Bugan ng mga dahon para sa damit at kumot, at kung saan niya kinuha ang mga gamit dahil wala siyang pera para bumili sa tindahan?

A. Namuhay sila nang simple at ginamit ang mga bagay na nahanap sa kalikasan.

B. Sila ang pinakamayamang tao sa buong baryo.

C. Hindi nila gusto ang paggamit ng totoong tela o kumot.

D. Gusto nilang magtago mula sa ibang mga tagabaryo.

3. Paano nagbago ang buhay nina Liwan at Bugan sa dulo ng kuwento, kung ihahambing ang kanilang kalagayan sa simula (dahon lang ang gamit) sa kanilang kalagayan matapos nilang mahanap si Lumawigan?

A. Naging sikat silang mananayaw at naglakbay sa ibang lupain.

B. Bumalik sila sa ilog para maghanap pa ng maraming bato.

C. Mula sa pagiging maliit at mahirap na pamilya, naging mayaman at masaya silang pamilya.

D. Nagpasya silang manirahan nang mag-isa sa kagubatan.

4. Ano kaya ang malamang na mangyayari kung hindi pumunta si Lumawigan sa sayawan, gaya ng ipinakita sa kuwento kung paano nagkita ang ama at anak at kung ano ang mangyayari kung hindi naganap ang pagkikitang iyon?

A. Itatapon ni Bugan ang bato pabalik sa ilog.

B. Maaaring hindi na kailanman nahanap nina Liwan at Bugan ang ama ni Liwan.

C. Hihinto na si Liwan sa pagsasayaw habambuhay.

D. Lilipat si Lumawigan sa ibang baryo.

5. Ano ang pinakamahalagang aral ng kuwentong ito, batay sa pangunahing layunin ng mga tauhan at sa naramdaman nila nang sa wakas ay magkasama na ang pamilya?

A. Dapat ka lang sumayaw kung gusto mong maging mayaman.

B. Mahalagang malaman ang iyong pinagmulan at kung sino ang iyong pamilya.

C. Ang mga batong nahanap sa ilog ay palaging gawa sa ginto.

D. Huwag na huwag kang makikipag-usap sa mga tao sa sayawan sa baryo.

Ang Galit ni Malot: Isang Pakikipaglaban sa Bagyo

Noong unang panahon sa Agawa, may isang malakas na lalaking nagngangalang Malot. Kilala siya sa kanilang nayon bilang isang mahusay na mangangaso at matapang na tao.

Isang araw, maaga siyang umalis ng bahay dahil nakatakda siyang pumunta sa kagubatan upang mangaso. Habang naglalakad sa gitna ng makakapal na punongkahoy, bigla niyang nakita ang isang malaking ahas na tumatawid sa kanyang daraanan.

“Masamang tanda ito,” bulong ni Malot. “Ang ahas na tumatawid sa daan ko ay laging may masamang ibig sabihin.”

Hindi pa siya nakakalayo, may nakita na naman siyang isang malaking bayawak malapit sa kanya.

“Hindi maganda ito. Ahas na, bayawak pa,” sabi niya. “Dapat na akong umuwi.”

Nagdesisyon siyang bumalik sa kanilang nayon. Ngunit habang nagmamadali siyang umuwi, nagsimulang bumuhos ang malakas na ulan.

“Dapat makarating na ako sa bahay bago pa lumala ang ulan,” wika ni Malot sa sarili.

Ngunit hindi pa siya nakakauwi nang biglang yumanig ang lupa. Ang mga burol at bundok ay parang gumuguho. Tumayo si Malot at nataranta.

“Lindol! Anong nangyayari?!”

Bago pa man siya makapasok sa kanilang bahay, umalingawngaw ang kulog at sumambulat ang isang matinding kidlat. Nagulat si Malot, at kasabay ng takot ay ang kanyang galit.

“Bakit ginagawa niyo ito sa akin? Kidlat at Kulog, layuan niyo ako!”

Naglakas-loob siyang magsalita ng malakas, ngunit tila hindi siya pinapansin nina Kulog at Kidlat. Sa halip, lalong lumakas ang hangin at buhos ng ulan.

“Hindi ko kayo kinatatakutan!” sigaw niya. “Makikita ko kayo at lalabanan ko kayo!”

Tumakbo siya patungo sa yungib sa Dogodogan, isang lugar na kilala na misteryoso. Nang makarating siya roon, humarap siya sa ulap at hangin, hawak ang kanyang itak.

“Tanggapin niyo ito, Kidlat at Kulog! Labanan ko kayo!”

Iwinasiwas niya ang kanyang itak sa hangin. Paulit-ulit siyang sumisigaw at pinapalo ang hangin na tila ba may kalaban sa kanyang harapan.

“Tanggapin niyo ito!” sigaw pa niya.

Bigla na lamang, isang bagay ang nahulog mula sa langit. Isang pangil.

Takang-taka siyang napayuko. “Ano ito? Pangil mula sa kidlat?!”

Dinampot niya ito at sinabi, “Gagamitin ko ito na panghasa sa aking itak. Magiging mas malakas ako!”

Lumipas ang ilang araw, ngunit simula noon, nagsimulang manghina si Malot. Ang kanyang katawan ay unti-unting nawalan ng lakas, at nahirapan siyang tumayo.

“Anong nangyayari sa akin? Bakit ako nagkakasakit?” daing niya.

Nagtipon ang mga matandang lalaki sa nayon upang pag-usapan ang kalagayan ni Malot.

“Ang galit ni Malot ang nagalit sa mga diyos ng kulog at kidlat,” wika ng isa. “Kailangan natin itong ayusin.”

“Oo,” sabi ng isa pa. “Kailangan nating maghandog upang mapatawad siya ng mga diyos.”

Ang pinakamatanda sa kanila ay nagsalita, “Mag-aalay tayo ng baboy sa mga diyos. Ibubuhos natin ang dugo sa pasukan ng yungib sa Dogodogan, at magdarasal tayo kay Kabunian upang humingi ng kapatawaran para kay Malot.”

Agad silang naghanda. Dinala nila ang baboy sa yungib, at sa harap ng pasukan ay ibinuhos nila ang dugo habang nananalangin.

“Kami ay humihiling kay Kabunian,” dasal ng pinakamatandang lalaki. “Pagalingin niyo si Malot at ilayo niyo ang aming nayon sa mga bagyo.”

Pagkatapos ng alay, bumalik sila sa nayon na may dalang pag-asa. Di nagtagal, unti-unting gumaling si Malot. Ang kanyang katawan ay muling lumakas.

“Salamat, mga matanda,” wika ni Malot. “Ngayon, batid ko na ang pakikibaka laban sa kalikasan ay laban sa sarili.”

Hanggang ngayon, ang yungib sa Dogodogan ay nananatiling isang banal na lugar. Ginagawang libingan ito ng matatandang lalaki at babae ng nayon, at ang kwento ni Malot ay patuloy na naaalala—bilang paalala na ang kalikasan ay hindi dapat labanan, kundi igalang.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Ano ang naramdaman ni Malot nang makita niya ang mga hayop, at paano lalo pang lumakas ang pakiramdam na iyon nang magsimula ang bagyo, lalo na matapos niyang makita ang mga “masamang tandang” gaya ng ahas at bayawak?

A. Ginawa siyang masaya at excited na mangaso.

B. Ginawa siyang nag-aalala at pagkatapos ay galit na galit sa bagyo.

C. Gusto niyang makahanap pa ng maraming hayop para gawing alaga.

D. Naramdaman niya na siya ang pinakamalakas na lalaki sa baryo.

2. Ano ang ipinapakita sa atin ng ginawa ni Malot na gumamit ng kutsilyo laban sa bagyo, kumpara sa ginawa ng mga matatanda na nagdasal at nagbigay ng regalo?

A. Akala ni Malot ay kaya niyang kontrolin ang kalikasan, pero alam ng mga matatanda na dapat itong igalang.

B. Si Malot ay mas mahusay na mangangaso kaysa sa lahat ng matatanda sa baryo.

C. Natatakot ang mga matatanda kay Malot at sa kanyang matalim na bolo.

D. Gusto ni Malot na lumipat sa bagong baryo, pero gusto ng mga matatanda na manatili.

3. Bakit gusto ni Malot na itago ang “ngipin” ng kidlat para mas mapatalas ang kanyang sandata, at ano ang ipinapakita nito tungkol sa kanya — gusto ba niyang tumulong sa iba o gusto lang niyang maging mas makapangyarihan?

A. Gusto niyang maging isang mabait na tao na tumutulong sa lahat.

B. Siya ay masyadong nakatuon sa pagiging makapangyarihan at pagkapanalo sa laban.

C. Gusto niyang ibenta ang ngipin para makabili ng pagkain para sa pamilya.

D. Siya ay isang napakahusay na tagapagluto na nangangailangan ng matalim na kutsilyo.

4. Ano ang nangyari kay Malot dahil nag-alay ng regalo ang mga matatanda sa mga diyos, at ano kaya ang malamang na mangyari sa kanya kung hindi nila ginawa iyon?

A. Makakahanap siya ng paraan para pahintuin ang ulan nang mag-isa.

B. Mananatili siyang may sakit dahil hindi siya nagpakita ng paggalang sa kalikasan.

C. Siya ang magiging hari ng kulog at kidlat.

D. Malilimutan niya kung bakit siya nagalit noong una.

5. Ano ang aral na natutunan ni Malot sa dulo na “hindi dapat lumalaban sa kalikasan,” at paano natin magagamit ang aral na ito sa ating buhay ngayon?

A. Dapat nating subukang pahintuin ang ulan tuwing gusto nating maglaro sa labas.

B. Dapat tayong magdala ng bolo tuwing kumukulog.

C. Dapat nating alagaan ang kapaligiran sa halip na subukan itong labanan.

D. Dapat lang tayong pumasok sa mga kuweba kapag tayo ay galit na galit.

Ang Paglalakbay nina Palpal-ama at Palpal-iking

Noong unang panahon ay may magkaibigang nagngangalang Palpal-iking at Palpal-ama. Araw-araw ay nagtatrabaho sila sa kanilang taniman sa Amtoking. Dinadamuhan nila ito at tinatabas nila amg mga tambo na tumubo doon.

Ngunit bawat pagbalik nila kinabukasan ay nadaratnan nilang masukal pa rin ang kanilang taniman na para bang wala silang nilinis noong nakaraang araw. Nakatubong muli ang mga ang mga damo ganoon din ang mga tambo. Araw-araw ganoon ang dinaratnan nila sa kanilang taniman, kaya sila ay labis na nagtataka.

Di-nagtagal ay napagod na rin sina Palpal-iking at Palpal-ama sa pagbabalik-balik at pag-uulit-ulit na pagdadamo sa kanilang taniman, kaya nagplano si Palpal-ama. Sinabi niya sa kaniyang kaibigan na magmanman sila upang malaman ang kababalaghang nagaganap.

Nang gabing iyon, talagang bumalik sila sa Amtoking. Nang malapit nang mag-umaga, nakita nila si Otot na nakapatong sa isang tuod. Nakatuwad siya habang bumibigkas ng, “Tambo, tambo, muli kang tumubo; damo, damo, muli kang lumago.”

Agad-agad ngang bumabalik sa dating pagkakatubo ang mga tambo at damong kanilang tinabas noong nakaraang araw.

Huhulihin sana nila si Otot kaya lang ay nakatakbo ito. Hinabol nila ito ngunit nakapagtago na ito sa kaniyang lungga.

Nagmungkahi si Palpal-ama na pausukan nila ang lunggang pinagtataguan ni Otot. Biglang natakot si Otot kaya siya ay nagmakaawa na huwag nilang ituloy ang balak sa kaniya. Sinabi nito na hindi na muling uulit na utusan ang mga halamang tumubo ulit. Sinabi ni Otot na nais niyang madala ang magkaibigan sa kaniyang bahay dahil may ibibigay daw siya sa mga ito.

Hindi nga nila pinausukan ang lungga ni Otot, kaya lumabas si Otot at isinama niya sa kaniyang bahay ang magkaibigan.

Nang makarating sila sa bahay ni Otot, sinabi ni Otot kay Palpal-ama na kumuha ng babasaging plato, at pinakuha naman niya kay Palpal-iking ang isang linalang salaan. Ibinilin ni Otot sa magkaibigan na gamitin ang mga bagay na iyon para pantakip sa kanilang mga mata habang siya ay nagluluto. Tumalima naman ang magkaibigan.

Dinakot ni Otot ang abo mula sa kaniyang lutuan at inilagay niya ito sa palayok. Pagkatapos ay isang napakagandang dalaga, na nasa loob ng isang nanlilimahid na gusi ang nag-abot sa kaniya ng isang sandok na gawa sa kahoy.

Nagsimula nang magluto si Otot. Habang hinahalo niya ang abo sa palayok, kumakanta siya. “Haluin nang haluin; mamaya magiging kanin.” Ilang saglit pa ay naging kanin nga ang abo.

Muling dumakot ng abo si Otot at inilagay sa isa pang palayok. Kumanta siyang muli habang naghahalo. “Katakam-takam, maging masarap kang ulam.”

Dumakot siyang muli ng abo at inilagay sa isa pang palayok habang umaawit. “Likaw-likaw, maging masarap kang sabaw.”

Nang matapos makapagluto ni Otot, tinawag na niya ang bisita niyang magkaibigan upang kumain.

Nakitang lahat ni Palpal-iking ang ginawang pagluluto ni Otot mula sa mga siwang ng linalang salaan na pinantakip niya sa kaniyang mukha, kaya kung maaari ay hindi na siya kakain. Ngunit ang ayaw mawala sa kaniyang isipan ay ang nakita niyang napakagandang dalaga na nanggaling sa gusi at nag-abot ng sandok kay Otot.

Matapos nilang makakain, sinabi ni Otot sa magkaibigan na maaari silang kumuha ng kahit ano sa mga mahahalagang kasangkapan ni Otot. Agad-agad ay pinili ni Palpal-ama ang sa tingin niya ay pinakamaganda at pinakamahal na gusi.

Samantala, walang ibang pinili si Palpal-iking maliban sa nanlilimahid na gusi. Gusto ni Otot na pumili ng iba si Palpal-iking kaya sinasabi ni Otot ang kung ano-anong di- maganda tungkol sa maruming gusi. Sinabi ni Otot na ang gustong gusi ni Palpal-iking ay ginagamit niya bilang arinola; doon siya umiihi at dumudumi. Ngunit ayaw magbago ng desisyon si Palpal-iking, kaya kahit nanghihinayang si Otot, pinayagan niyang kunin ni Palpal-iking ang maruming gusi.

Habang papauwi na ang magkaibigan, si Palpal-iking ay nahuhuli. Kapag nililingon siya ni Palpal-ama, nakikita ni Palpal-ama na may kasabay si Palpal-iking na napakagandang dalaga.

Dahil nais makilala ni Palpal-ama kung sino ang babaeng kasabay ng kaniyang kaibigan, siya ay huminto at naghintay. Ngunit nang datnan siya ni Palpal-iking, wala naman siyang nakitang kasabay si Palpal-iking.

Nagpatuloy sila sa paglalakad at muling nahuli si Palpal-iking. Nang lingunin muli ni Palpal-ama ang kaniyang kaibigan, nakita niyang may kasabay na naman ito. Hinintay muli ni Palpal-ama ang kaniyang kaibigan, at gaya ng dati, nag-iisa na naman ito nang datnan siya.

Nang makarating ang magkaibigan sa Amtoking, sila ay namahinga. Lumabas ang magandang dilag mula sa nanlilimahid na gusi kaya hinugasan ni Palpal-iking ang gusi upang malinisan ito.

Naisip naman ni Palpal-ama na maaaring mas maganda ang laman ng pinili niyang niyang gusi dahil napakamahal nito. Agad kinuha ni Palpal-ama ang kaniyang gusi, ngunit ang lumabas dito ay isang matandang babae na papilay-pilay pa, kaya agad itong iniwan ni Palpal-ama.

Si Palpal-iking naman at ang magandang dilag ay nagpakasal nang lumaon . Sila’y buong buhay na namuhay nang masaya.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Ano ang ipinapakita ng ginawa ni Palpal iking na sumilip habang nagluluto si Otot, kung paano niya nalaman ang tungkol sa magandang babae habang si Palpal ama ay nakapikit lang?

A. Siya ay mas mapagmasid at gustong malaman ang katotohanan.

B. Siya ay mas gutom kaysa sa kanyang kaibigan.

C. Natatakot siya sa mahika ng daga.

D. Gusto niyang pagnakawan ang bahay ni Otot.

2. Bakit naging maganda ang resulta ng pagpili ni Palpal iking sa maruming banga, at ano ang ipinapakita nito tungkol sa mas mahalaga — ang hitsura sa labas o ang ganda sa loob?

A. Dahil gusto niyang maglinis ng mga lumang gamit.

B. Dahil alam niyang may nakatagong ganda sa loob nito kahit marumi sa labas.

C. Dahil wala na siyang ibang mapiling regalo.

D. Dahil gusto niyang makatipid ng pera.

3. Paano nagkaiba ang nakuha nina Palpal ama at Palpal iking sa dulo ng kuwento, kung ihahambing ang pagpili ni Palpal ama na nakabatay sa yaman at ang pagpili ni Palpal iking na nakabatay sa kanyang nakita?

A. Ang kasakiman ni Palpal-ama ay nauwi sa pagkabigo, habang ang tamang pagpili ni Palpal-iking ay nauwi sa kaligayahan.

B. Pareho silang naging mayaman dahil sa mga banga.

C. Naging mas masipag na magsasaka si Palpal-ama.

D. Walang nagbago sa kanilang buhay pag-uwi sa baryo.

4. Ano ang ipinapakita ng mahika ni Otot na ginagawang pagkain ang abo, kung paano nagbibigay ang kalikasan ng gantimpala sa mga taong marunong rumespeto sa mga hayop?

A. Ipinapakita nito na hindi na kailangang magtrabaho sa bukid.

B. Ipinapakita nito na ang mga bagay ay hindi laging kung ano ang hitsura nila sa una.

C. Ipinapakita nito na masarap kumain ng abo mula sa kalan.

D. Ipinapakita nito na masama ang maging isang magsasaka.

5. Ano kaya ang mangyayari kung si Palpal ama ang nakakita sa babae sa loob ng banga habang nagluluto, kung iisipin ang ugali niya na laging gusto ang pinakamaganda at pinakamahal na bagay?

A. Ibibigay pa rin niya ang banga kay Palpal-iking.

B. Pipiliin niya ang maruming banga dahil alam niyang may halaga ito sa loob.

C. Itatapon niya ang banga sa ilog dahil sa takot.

D. Hihingi siya ng mas maraming pagkain kay Otot.

Ang Alamat ng Lawa ng Ina at Anak sa Banao

Noong unang panahon, sobrang nagutom ang mga taga-Maeng. Kulang na kulang ang kanilang pagkain dahil panahon iyon ng taggutom.

Ang Maeng ay lugar na matatagpuan malapit sa hangganan ng Mountain Province at Abra.

Upang malunasan ang matinding gutom, isang nanay na taga-Maeng, kasama ang kaniyang anak na babae ang nagpasyang maglakbay at maghanap ng makakain sa ibang bayan.

Nag-akyat-baba sila sa mga bundok sa kanilang paglalakbay sa loob ng dalawang araw. Nang makarating sila sa pagitan ng Sagada at Besao, sila ay umupo upang magpahinga dahil sa sobrang pagod.

Habang sila ay namamahinga, narinig ang pag-igik ng dala nilang biik, na plano nilang ipagpalit sa pagkain. Walang ano-ano'y biglang sumulpot ang isang matanda. Sinabi nito sa mag-ina na tanggalin nila ang mga kuto sa kaniyang ulo.

Hindi nagreklamo ang mag-ina at agad silang tumalima sa hiling ng matanda. Nagulat at nahintakutan sila nang makitang may ahas, alupihan at iba pang insekto na nakabuhol sa buhok ng matanda. Gayunman, tahimik nilang tinanggal isa-isa ang mga nasabing insekto sa ulo ng matanda.

Nang matapos nilang tanggalin ang lahat ng insekto sa ulo ng matanda, sila ay inanyayahan ng matanda na kumain sa kaniyang bahay dahil malapit na ang tanghalian. Hindi sila tumanggi sa paanyaya dahil pagod at gutom na gutom na rin sila.

Sa bahay ng matanda, nakita nila na kakaiba at nakakahindik-balahibo ang mga kagamitan nito sa kusina dahil ang mga ito ay mga bahagi ng katawan ng tao, tulad na lamang ng kaniyang kaldero na makikitang mula sa kalahati ng bungo ng tao. Ang mga plato ay palad ng tao at ang sandok ay buto rin ng tao.

Hindi umimik ang mag-ina sa kakatwang kagamitan ng matanda, bagkus ay kinain nila anuman ang inihain ng matanda para sa kanila.

Matapos nilang makakain, sinabi ng matanda sa mag-ina na sumunod sila sa kaniya sa kaniyang taniman ng gabi upang manguha sila doon ng gabi na kanilang maiuuwi sa kanilang bayan. May palay din doon na ipinamimigay ng matanda. Pinagbilinan sila ng matanda na maaari nilang makuha gaano man karami ang gusto nila basta kaya lang nilang buhatin. Sinab niya rin sa mag-ina na mananatili silang sagana sa pagkain hanggang sa susunod na anihan, na tatagal pa nang limang buwan.

Nang makauwi ang mag-ina sa Maeng, agad nilang inilagay sa kanilang kamalig ang dala nilang palay, at nagtaka sila dahil biglang napuno ang kanilang kamalig. Samantala, ang gabi naman na inilagay nila sa kanilang bahay ay biglang dumami at lahat ng bakanteng lugar sa loob ng kanilang bahay ay nagkaroon ng gabi.

Nagtaka ang kanilang mga kapitbahay at nagtanong ang mga ito kung ano ang ginawa ng mag-ina kaya nagkaroon sila ng napakaraming pagkain.

Matapos marinig ang kuwento ng mag-ina, isang kapitbahay nila ang agad na nagsabi sa kaniyang anak na puntahan din nila ang lugar na ikinuwento ng kanilang sinuwerteng kapitbahay.

Nang makarating sila sa lugar na inilarawan ng kanilang kapitbahay, sila ay namahinga at kanilang pinaiyak ang dala nilang biik. Gaya ng kanilang inaasahan, biglang lumitaw ang matandang tumulong sa naunang mag-ina.

Pareho rin ang pinagawa ng matanda sa mag-ina ngunit kaiba sa naunang mag-ina, sila ay natakot at nandiri sa iba-ibang insekto na nakabuhol sa buhok ng matanda. Inis na inis nilang sinunod ang hiling ng matanda kung kaya't pinagkakagat ng mga insekto ang kanilang mga kamay.

Hindi nagpahalata ang matanda na hindi siya natuwa sa ikinilos ng mag-ina. Inanyayahan pa rin niya ang mag-ina para kumain sa kaniyang bahay. Ngunit hindi kumain ang mag-ina dahil nandiri sila at ayaw nila ang mga kakatwang kasangkapan ng matanda sa kusina.

Gaya ng naunang ginawa ng matanda, dinala niya ang mag-ina sa taniman niya ng gabi at sa lugar kung saan nakalagay ang mga palay upang hayaan din silang kumuha ng kaya nilang buhatin.

Dahil sa kasakiman, sobra-sobra ang kinuha ng mag-ina, kaya halos hindi na sila makahakbang sa sobrang bigat ng kanilang binubuhat.

Nang papaalis na sila upang bumalik sa kanilang pinanggalingang bayan, sinabi ng matanda sa kanila, "Dahil sa inyong kasakiman at kawalan ng paggalang, kayo ay aking isinusumpa! Kayo ay magiging lawa na magsisilbing tanawin sa bawat taong dadaan dito."

Sa isang iglap ay naging isang malaking lawa ang ina. Samantalang ang anak ay naging maliit na lawa dahil nagtangka itong tumakas ngunit hindi siya nakaligtas sa sumpa ng matanda. Ito ang dahilan kung bakit hindi magkalapit ang dalawang lawa.

Sa kasalukuyan, ang mga lawang ito ay matatagpuan sa pagitan ng Sagada at Besao. Tinatawag silang "Mother Lake Banao" at "Daughter Lake Banao."

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit tinulungan ng unang ina at anak ang matanda kahit natatakot sila sa mga ahas sa buhok nito, kung iisipin kung ano ang mas mahalaga para sa kanila — ang kanilang sariling takot o ang pagtulong sa kapwa?

A. Gusto nilang nakawin ang ginto ng matanda.

B. Mas pinahalagahan nila ang pagiging mabait at magalang kaysa sa kanilang takot.

C. Akala nila ay hindi totoong ahas ang mga nakita nila.

D. Sinabihan sila ng matanda na bibigyan sila ng pera agad-agad.

2. Ano ang naging resulta ng pagsigaw at pagtanggi ng ikalawang pamilya na tulungan ang matanda, kung ihahambing sa naging reaksyon ng matanda sa unang pamilya na tumulong sa kanya?

A. Binigyan sila ng mas maraming pagkain kaysa sa una.

B. Nakahanap sila ng mas madaling daan pauwi sa Abra.

C. Nauwi ito sa isang parusa sa halip na gantimpala.

D. Pinatulog sila ng matanda sa isang malambot na kama.

3. Bakit nanatiling tahimik ang unang ina at anak kahit nakakita sila ng mga kakaibang gamit sa bahay ng matanda, kung iisipin na baka ginagamit ng matanda ang mga gamit na ito para subukin ang kanilang paggalang?

A. Dahil busog na busog sila at hindi na makapagsalita.

B. Dahil ang pagiging tahimik at magalang ay isang pagsubok sa kanilang ugali.

C. Dahil nakalimutan nila ang kanilang mga pangalan sa takot.

D. Dahil wala silang pakialam sa mga gamit sa loob ng bahay.

4. Bakit ang pagiging “lawa” ang naging parusa sa ikalawang ina at anak, kung iisipin na gusto ng matanda na ipakita sa lahat ng tao ang naging bunga ng kanilang kasakiman?

A. Para magkaroon sila ng lugar na mapagliliguan araw-araw.

B. Para magsilbing paalala sa lahat ng naglalakbay tungkol sa masamang dulot ng kasakiman.

C. Para matulungan silang maging mas mabilis na manlalakbay.

D. Dahil gusto nilang tumira sa tubig habambuhay.

5. Ano kaya ang mangyayari kung tinularan ng ikalawang pamilya ang kabaitan ng unang pamilya, kung iisipin na mas mabuti ang maging magalang kaysa maging sakim?

A. Magiging lawa pa rin sila pero mas malinis ang tubig.

B. Tatanggapin din sila ng matanda at bibigyan ng sapat na pagkain nang walang parusa.

C. Bibigyan sila ng matanda ng isang malaking bahay sa bundok.

D. Magagalit ang unang pamilya sa kanila.

Ang Pinagmulan ng Bahaghari

Noong unang panahon, sa isang maliit na baryo na napapaligiran ng makakapal na kagubatan at malinis na ilog, may mag-asawang nagngangalang Bogatan at Logayan. Kilala sila sa kanilang pakikilahok sa mga ritwal tulad ng senga na isang banal na seremonya.

Isang araw, bilang bahagi ng senga, kinatay nila ang dalawang baboy at isang manok. Ang pinakamagagandang bahagi ng karne ay ibinigay sa mga nakatatandang lalaki na nagsagawa ng mga dasal. Ang mas maliliit na bahagi naman ay ipinamigay sa mga kamag-anak, kaibigan, at kapitbahay bilang simbolo ng pagkakaisa at pakikipagkapwa.

Matapos ang seremonya, si Bogatan, na sadyang makasarili, ay nagdesisyong lutuin ang lahat ng natirang karne para sa sarili niya.

“Bakit hindi natin itago ang iba para bukas o ibahagi sa iba na nangangailangan?” suhestiyon ni Logayan habang nililinis ang natira.

“Bakit ko gagawin ‘yon?” sagot ni Bogatan, na tila walang pakialam. “Nagbigay na tayo ng sapat. Ang natira ay atin.”

Hindi na sumagot si Logayan at nanlumo na lang. Si Bogatan naman ay niluto ang lahat ng natirang karne, kinain ito mag-isa, at iniwan ang mga buto sa isang palanggana.

Nang makita ni Logayan ang mga walang-laman na kaldero at ang palanggana ng mga buto, umigting ang kanyang galit. “Paanong nagawa mong kainin ang lahat? Hindi mo man lang naisip ako, ang anak natin, o kahit sino pa!”

“Bahay ko ito,” sagot ni Bogatan nang may kayabangan. “Ako ang masusunod kung anong gagawin ko sa pagkain ko.”

Sa galit, kinuha ni Logayan ang palanggana ng mga buto at umalis. “Kung wala kang pakialam sa amin, dadalhin ko na lang ito sa ilog!”

Naglakad siya papunta sa pampang ng ilog, may balak na itapon ang mga buto. Ngunit habang nakaupo siya sa isang malaking bato sa tabing-ilog, napalitan ang kanyang galit ng matinding pagod. Tinitigan niya ang mga buto at napabuntong-hininga. Sa gutom, sinimulan niyang pagpasasaan ang mga buto.

“Hinding-hindi na ako babalik sa lalaking ‘yon,” bulong niya sa sarili habang ngumunguya.

Samantala, sa kanilang bahay, inaalagaan ni Bogatan ang kanilang anak. Habang papalubog na ang araw, nagsimula siyang mag-alala. Hindi pa rin bumabalik si Logayan. Ang bata ay umiiyak nang umiiyak.

“Nasan na ba ang babaeng iyon?!” inis niyang sabi. Sa huli, nagdesisyon siyang hanapin si Logayan.

Pagdating niya sa ilog, nakita niyang nakaupo si Logayan, ngumunguya ng malaking buto na parang aso. Nang makita ito, napangisi siya sa pagkasuklam at galit.

“Logayan! Ano’ng ginagawa mo? Para kang aso! At ano na ang nangyari sa anak natin? Pabayaan mo na ba siya?” sigaw ni Bogatan.

Bumaling si Logayan sa kanya, puno ng galit. “May lakas ka pang sumigaw sa akin? Ikaw itong makasarili! Nakalimutan mo ang responsibilidad mo sa pamilya mo, Bogatan!”

Nagulat si Bogatan sa mga sinabi niya ngunit pilit pa ring nagdepensa. “Hindi ko naman sinasadya—”

“Patahimikin mo na ako!” sigaw ni Logayan, tumayo at itinuro siya. “Sawang-sawa na ako sa pagiging makasarili mo! Sisiguraduhin kong hinding-hindi mo malilimutan ang ginawa mo.”

Tumayo si Logayan, puno ng determinasyon. “Tatalon ako sa ilog, at tuwing pupunta ka dito para kumuha ng tubig, palagi mo akong maaalala. Kapag may makikita kang makulay na arko sa kalangitan, huwag kang lalapit sa ilog, kundi ikaw ay magiging isang palaka!”

Bago pa siya mapigilan ni Bogatan, tumalon si Logayan sa ilog.

“Logayan! Huwag!” sigaw ni Bogatan, ngunit huli na ang lahat.

Sa isang iglap, ang makukulay na sinulid mula sa hinabing sinturon ni Logayan ay kumawala at umakyat sa langit, bumuo ng isang napakagandang arko na may mga kulay pula, kahel, dilaw, berde, bughaw, at lila. Ito ang naging unang bahaghari—isang maganda ngunit malungkot na paalala ng sakripisyo ni Logayan at ng kasakiman ni Bogatan.

Simula noon, naniwala ang mga tao na ang bahaghari ay isang babala. Kapag lumitaw ito sa kalangitan, kailangang umiwas sa ilog dahil sa sumpang iniwan ni Logayan.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit kinain ni Bogatan ang lahat ng natirang karne nang mag isa, kung iisipin ang pagkakaiba ng pagbabahagi sa baryo at ang sariling kagustuhan ni Bogatan?

A. Sinusubukan niyang iligtas ang karne para hindi ito mapanis.

B. Siya ay sakim at mas inisip ang sarili kaysa sa kanyang pamilya.

C. Gusto niyang ibigay ang mga buto sa kanyang mga kapitbahay.

D. Sinusunod niya ang mga tuntunin ng seremonyang senga.

2. Ano ang nangyari dahil tumanggi si Bogatan na magbahagi sa kanyang pamilya, kung iisipin ang naramdaman ni Logayan at ang ginawa niya sa ilog?

A. Naging sikat na tagapagluto si Logayan sa kanilang baryo.

B. Lumipat ang pamilya sa isang mas malaking bahay malapit sa gubat.

C. Umalis si Logayan sa bahay at kalaunan ay tumalon sa ilog.

D. Huminto ang sanggol sa pag-iyak at nakatulog nang mahimbing.

3. Ano ang ipinapakita ng sinabi ni Bogatan na si Logayan ay “para sa hayop,” at ng sinabi ni Logayan na si Bogatan ay “makasarili,” kung iisipin na si Bogatan ay tumingin lang sa panlabas na kilos, habang si Logayan ay tumingin sa dahilan ng kilos?

A. Ang tanging mahalaga kay Bogatan ay ang hitsura, pero kay Logayan ay ang ugali.

B. Pareho silang gustong lumipat sa isang bagong baryo.

C. Pareho nilang iniisip na ang sanggol ang pinakamahalagang tao.

D. Si Bogatan ay isang napakabait at matulunging asawa.

4. Ang bahaghari ay gawa sa mga kulay ng hinabing sinturon ni Logayan. Ano ang kinakatawan ng mahiwagang tandang ito, kung iisipin kung bakit lumilitaw ang bahaghari at ano ang ipinapaalala nito sa mga tao?

A. Kinakatawan nito ang masayang katapusan para sa buong pamilya.

B. Ipinapakita nito na ang mga hinabing sinturon ay sadyang makulay.

C. Kinakatawan nito ang isang malakas na babala tungkol sa sakit na dulot ng kasakiman.

D. Ipinapakita nito na ang ilog ay isang ligtas na lugar para maglaro.

5. Paano kaya nagbago ang katapusan ng kuwento kung nakinig si Bogatan kay Logayan at nagbahagi ng karne, kung iisipin kung ano ang mangyayari sa pamilya kung naging mabait siya sa halip na sakim?

A. Mas magiging malaki pa ang bahaghari sa langit.

B. Mananatiling buo ang pamilya at hindi magkakaroon ng sumpa.

C. Tatalon pa rin si Logayan sa ilog kahit ano ang mangyari.

D. Hihinto na ang mga tagabaryo sa pagsasagawa ng mga seremonya.

Ang mga Panahon ng Taon at si Paddogan

Noong unang panahon ay may isang lalaki sa Agawa na nagngangalang Paddogan. Siya at ang kaniyang asawa ay may dalawang anak na lalaki na nagngangalang Altaban at Boliban. May babaeng anak din sila na nagngangalang Bangan.

Isang araw ay nagpunla ng palay si Paddogan sa isang malawak na palayan.

Matapos makapagpunla, tinawag ni Paddogan ang tatlo niyang anak. Sinabi niya sa kanila na paghati-hatian nila ang palayan at kani-kaniya nilang alagaan ang mga naipunla dito.

Sinabi ni Altaban na dapat ay siya ang magmana ng palayan pati ang nakapunla dito dahil siya ang panganay.

Sumagot naman si Boliban. Sinabi niya na kung kakamkamin lahat ni Altaban, si Altaban lang ang mabubuhay at sila na kapatid ni Altaban ay mamamatay sa gutom. Kaya pumayag si Boliban na mapuntang lahat ng punla kay Altaban basta paghatian nilang dalawa ang palayan.

Nalungkot ang kapatid nilang si Bangan dahil sa pagsasagutan ng dalawa niyang kapatid, na napatunayan niyang parehong sakim. Nagsalita si Bangan at iminungkahi niya na paghatian na lang nilang tatlo ang punla at ang palayan upang pare-pareho silang magkaroon ng ikabubuhay.

Parehong nagmatigas ang dalawang kapatid na lalaki. Nais nilang masunod kung ano lamang ang gusto nila.

Nalungkot ang kanilang ama na si Paddogan sa hindi pagkakasundo ng kaniyang mga anak. Sinabi niya sa kaniyang mga anak na kung patuloy silang mag-aaway-away, pare-pareho silang mamamatay. Dagdag pa niya na ganoon din ang mangyayari sa panahon; hindi rin ito magbabago. Laging magiging mahangin at malamig ang panahon kaya ang mga pananim ay hindi tataba at unti-unting mamamatay.

Naisip ni Paddogan na mag-alay kay Kabunian, kaya pinili niya ang pinakamataba niyang manok, at ginawa niya ang kinakailangang ritwal. Nang maluto ang manok, sinandok niya ito at nagsimula siyang manalangin. Hiniling niya kay Kabunian na tulungan siyang ipagkasundo ang mga anak.

Dininig naman ni Kabunian ang panalangin ni Paddogan dahil maganda ang niloloob ng puso nito, kaya inutusan ni Kabunian ang hangin na pagsama-samahin nito ang mga ulap. Nagbungguan ang mga ulap at nabuo ang ulan hanggang isa-isa silang pumatak. Iyon ang simula ng pagkakaroon ng panahon ng tag-ulan.

Tuwang-tuwa si Paddogan kaya sinimulan na nilang itanim ang mga malalaki na nilang punla sa iba-iba nilang mga playan. Mabilis namang tumubo at tumaba ang mga ito.

Nang malapit nang sumibol ang kanilang pananim, pinahinto naman ni Kabunian ang ula kaya nagbago ang panahon. Iyon naman ang simula ng pagkakaroon ng panahon ng tag-araw.

Di-nagtagal ay nag-ani na ang buong pamilya ni Paddogan. Mula noon ay hindi na sila muling nag-away-away pa.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit tumanggi sina Altaban at Boliban na hatiin nang pantay pantay ang lupain, kung iisipin ang gusto ng mga kapatid para sa kanilang sarili kumpara sa kung ano ang patas para kay Bangan?

A. Gusto nilang protektahan ang kanilang kapatid mula sa mabigat na trabaho.

B. Sila ay sakim at mas inisip ang sarili kaysa sa kanilang pamilya.

C. Akala nila ay masyadong maliit ang lupa para sa tatlong tao.

D. Gusto nilang ibigay ang lahat ng palay sa kanilang mga magulang bilang regalo.

2. Paano nakatulong ang panalangin at regalo ni Paddogan kay Kabunian para malutas ang problema ng pamilya, kung iisipin na pinahinto niya ang pag aaway sa pamamagitan ng paghingi ng tulong sa mas mataas na kapangyarihan?

A. Ginawa nitong gutom na gutom ang mga kapatid kaya huminto sila sa pag-aaway.

B. Ginawa nitong gubat ang bukid kaya hindi na sila nakapagsaka.

C. Nagdala ito ng unang ulan at tinulungan ang pamilya na magtuon sa kapayapaan sa halip na pag-aaway.

D. Pinayagan nito si Paddogan na kunin ang lupa mula sa kanyang mga anak.

3. Paano nagkaiba ang ideya ni Bangan sa ideya ng kanyang mga kapatid, kung ihahambing ang gusto ng mga kapatid na makuha ang “lahat” sa gusto ni Bangan na “hatiin nang pantay pantay”?

A. Gusto ni Bangan na gawin ang lahat ng trabaho nang mag-isa.

B. Naniniwala si Bangan na ang pagbabahagi nang pantay-pantay ang tanging patas na paraan para mabuhay.

C. Gusto ni Bangan na lumipat sa ibang baryo.

D. Natatakot si Bangan na hindi na kailanman darating ang ulan.

4. Ayon sa kuwento, bakit nilikha ni Kabunian ang unang panahon ng tag ulan at tag init, kung iisipin kung ano ang nangyari bago pa man magsimulang pumatak ang ulan?

A. Dahil humingi ang mga bata ng paliguan.

B. Dahil masyadong maingay ang hangin at kailangang itong patigilin.

C. Bilang sagot sa panalangin ni Paddogan para sa kapayapaan at paggalang.

D. Para ipakita sa mga kapatid na mas malakas siya kaysa sa kanila.

5. Ano kaya ang mangyayari kung hindi huminto sa pag aaway ang mga anak, kung iisipin ang babala ni Paddogan tungkol sa “malamig at mahanging” panahon at sa mga pananim?

A. Mananatiling malamig ang panahon, at ang mga pananim ay mamamatay.

B. Makakahanap ang pamilya ng bagong paraan para magtanim ng palay kahit walang ulan.

C. Ang mga kapatid na lalaki ang magiging mga hari ng baryo.

D. Ang kapatid na babae ay lilipat sa bundok para manirahan nang mag-isa.

Ang Kuwento ni Annanga

Noong unang panahon, sa isang malayong nayon, may isang binata na nagngangalang Annanga. Siya ay mabait at masipag, ngunit palagi siyang inaapi ng kanyang mga kapatid. Sa kabila ng kanilang pang-aapi, nanatiling matiyaga at mapagpakumbaba si Annanga.

Isang araw, nagpasya siyang pumunta sa bundok upang mangahoy. Habang akmang tatamaan na ng kanyang palakol ang isang puno, bigla siyang nakarinig ng isang mahiwagang boses na nagsabi, “Huwag mo akong putulin at bibigyan kita ng aso. Kapag tinapik mo ang kanyang puwitan, may mahuhulog na pera mula rito.”

Nagulat si Annanga at hindi makapaniwala sa kanyang narinig. Nang lumingon siya, nakita niya ang isang aso na kumakawag-kawag ang buntot sa kanyang tabi. Tinapik niya ang puwitan ng aso at totoo ngang may mga perang nahulog mula rito. Masayang sinabi ni Annanga, “Salamat at ibinigay mo sa akin ito. Hindi na siguro ako aapihin ng aking mga kapatid.” Umuwi si Annanga habang sumusunod ang aso sa kanya.

Sa kanyang pag-uwi, nakasalubong niya ang kanyang kaibigan. “Bakit wala kang kinuhang panggatong?” tanong ng kanyang kaibigan.

“Wala nga pero may aso akong tumatae ng pera,” sagot ni Annanga.

“Kalokohan! May aso bang tumatae ng pera?” sabi ng kanyang kaibigan.

Ipinakita ni Annanga sa kanyang kaibigan kung paano tatae ng pera ang aso. Nagulat ang kanyang kaibigan sa kanyang nakita. “Napakaswerte mo dahil may aso kang pinakamagaling. Tara na at uminom muna tayo sa bahay bago ka umuwi.”

Nalasing si Annanga dahil sa ininom niyang tapey at siya ay nakatulog. Kinuha at pinalitan naman ng kanyang kaibigan ang aso habang tulog si Annanga.

Nang magising si Annanga, kinuha niya ang aso at umuwi. Tuwang-tuwa niyang ipinakita ang kanyang suwerte sa kanyang mga kapatid. Ngunit nang tapikin niya ang puwitan nito, walang nahulog na pera. Pinagtawanan tuloy siya ng kanyang mga kapatid.

Kinabukasan, binalikan ni Annanga ang puno para putulin dahil sinungaling raw ito. Muli, may boses na pumigil sa kanya. Bibigyan daw siya ng isang banga na magluluto ng lahat ng pagkaing gugustuhin ni Annanga. Lumingon si Annanga at nakita niya ang banga.

“Magluto ka ng karne dahil gutom na ako,” sabi ni Annanga bilang pagsubok. Kitang-kita niya ang banga na napuno ng karne. Kinuha niya ang banga at muli ay sinalubong niya ang kanyang kaibigan. Nalasing siya nito at pinalitan ulit ang kanyang banga.

Nang siya ay nakauwi, ipinakita niya sa kanyang mga kapatid ang banga na nanatiling walang laman nang sabihin niyang magluto ito. Nagalit si Annanga kaya kinuha niya ulit ang palakol para putulin ang mapaglinlang na puno.

Pinuntahan ni Annanga ang puno. Puputulin niya sana ulit ito pero pinigilan siya kapalit ng isang patpat na hahampas sa sinumang mangloloko sa kanya tuwing sasabihin niyang “Bombay Bomba.”

Nang pauwi na si Annanga, nakita niyang muli ang kanyang kaibigan. “Grabe naman ang katamaran iyan. Patpat lang ang kinuha mong panggatong?”

“Bombay Bomba,” sambit ni Annanga.

“Aray! Aray!” sigaw ng kaibigan niya habang hinahampas ng patpat. “Pahintuin mo ito, nakikiusap ako. Ibabalik ko sa iyo ang iyong aso at banga.”

Ipinahinto ni Annanga ang patpat na humahampas sa kanyang kaibigan. “Ibalik mo lahat ng ninakaw mo sa akin,” galit na sinabi ni Annanga.

Naibalik kay Annanga ang aso at banga. Ipinakita niya ang mga ibinigay ng puno sa kanya sa kanyang mga kapatid nang makauwi siya. Masayang-masaya ang lahat sa kanilang nasaksihan.

Simula noon, hindi na inaapi ng kanyang mga kapatid si Annanga.

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit gustong ipakita ni Annanga ang mahiwagang aso sa kanyang mga kapatid, kung iisipin kung paano siya tinrato ng kanyang pamilya sa simula ng kuwento?

A. Gusto niyang bumili ng bagong bahay para sa sarili niya.

B. Gusto niyang maging mabait na sa wakas ang kanyang mga kapatid sa kanya.

C. Gusto niyang ipakita sa kanila na siya ay isang mahusay na mangangaso.

D. Gusto niyang ibigay ang lahat ng pera sa kanyang kaibigan.

2. Paano nawala ni Annanga ang kanyang unang dalawang mahiwagang regalo, kung iisipin kung ano ang nangyari nang pumunta siya sa bahay ng kanyang kaibigan?

A. Tumakas ang aso at ang palayok pabalik sa gubat.

B. Hindi niya sinasadyang nabasag ang mga ito pauwi sa bahay.

C. Nilinlang siya ng kanyang kaibigan at ninakaw ang mga ito habang siya ay tulog.

D. Huminto ang mahika dahil masyado nang madilim ang gabi.

3. Bakit mas nakatulong ang mahiwagang stick kaysa sa aso o sa palayok, kung iisipin kung paano nakatulong ang stick para mabawi ni Annanga ang mga ninakaw sa kanya?

A. Mas madaling dalhin ang stick kaysa sa mabigat na palayok.

B. Tinulungan siya ng stick na protektahan ang sarili at pigilan ang magnanakaw.

C. Ang stick ay maaari ring maglabas ng mga gintong barya.

D. Ang stick ay regalo na galing mismo sa kanyang mga kapatid.

4. Binigyan lamang ng puno si Annanga ng mga regalo nang akmang puputulin na niya ito. Ano ang ipinapakita nito, kung iisipin na nagpatuloy si Annanga kahit naging mahirap ang sitwasyon?

A. Ang mga puno ay sadyang takot sa mga tao.

B. Dapat mong laging putulin ang mga puno para makahanap ng mahika.

C. Ang pagiging determinado at hindi pagsuko ay nagbubunga ng gantimpala.

D. Ang mahika ay nangyayari lamang tuwing umaga.

5. Ano kaya ang mangyayari kung hindi ginamit ni Annanga ang mahiwagang stick, kung iisipin kung sino ang may hawak ng aso at palayok bago nagsimulang mamalo ang stick?

A. Itatago ng kanyang kaibigan ang mga ninakaw na kayamanan habambuhay.

B. Ang kanyang mga kapatid ang makakahanap sa mahiwagang puno.

C. Susundan pa rin siya ng aso pauwi kahit ano ang mangyari.

D. Bibigyan siya ng puno ng ibang regalo sa susunod na araw.

Ang Kuwento ng Kidlat at ni Comellab

Noong unang panahon, may isang matapang na lalaki na nagngangalang Comellab na nakipagtalo mismo sa Kidlat. Hindi biro ang ugali ni Kidlat—basta na lang siya tumatama kung saan-saan. Hayop, puno, tao—wala siyang pinipili! Isang araw, napuno na si Comellab.

“Hoy, Kidlat!” sigaw ni Comellab, ang boses niya’y umalingawngaw sa buong lambak. “Bakit ka ba tumatama sa mga inosenteng hayop, tao, at kahit mga puno? Ano bang kasalanan nila sa’yo?”

Malakas ang loob ni Kidlat, kaya’t sagot niya nang buong yabang, “Bakit? Kasi kaya ko. Walang makakapigil sa akin. Kahit ang pinakamalalaking bato, hindi kayang pigilan ang kapangyarihan ko!”

Hindi papatalo si Comellab. Nakapamewang pa siyang tumingin sa langit. “Ganun ba?” sabi niya. “E, pipigilan kita. Sisiguraduhin kong hindi ka na makakapinsala ng hayop o tao. Simula ngayon, sa bundok, bato, at puno ka na lang tatama!”

Natawa si Kidlat, ang tinig niya’y parang malalayong kulog. “Ikaw? Pipigil sa akin? Tingnan natin kung kaya mo!”

Ngunit matalino si Comellab. Nagsimula siyang mag-ipon ng kakaibang bagay—luya, kabibe, sili, at bungo. Sinilaban niya ang mga ito, at ang usok na mula sa apoy ay umakyat nang mataas, diretso sa tahanan ni Kidlat sa kalangitan.

Hindi handa si Kidlat at ang pamilya niya sa sumunod na nangyari. Ang usok ay kumurot sa kanilang mga mata, kumiliti sa kanilang mga ilong, at nagpa-atungal sa kanilang pagbahing. Nangati ang kanilang balat at kumirot ang kanilang tiyan sa tindi ng usok.

Galit na galit si Kidlat kaya’t bumaba siya mula sa langit para harapin si Comellab. Nag-aapoy siya sa galit, at bawat kilos niya’y nagpapakislap ng liwanag sa madilim na ulap. “Comellab!” sigaw niya. “Ano’ng klaseng kalokohan ito? Pinahihirapan mo ang pamilya ko nang sobra-sobra!”

Ngunit hindi natinag si Comellab. “Ngayon alam mo na kung ano ang pakiramdam ng manakit ng iba,” sabi niya nang kalmado. “Itigil mo ang pananakit sa mga inosente, at ititigil ko ang usok.”

Pero mayabang at mapaghiganti si Kidlat. “Ikaw? Tinapangan mo pa ako? Ayos, simula ngayon, wala na akong sasantuhin. Tatamaan ko ang kahit sinong masalubong ko. At tatawagin ko ang kapatid kong si Kulog para mag-ingay nang malakas bago ko pasikatin ang liwanag ko sa langit!”

Kaya simula noon, magkasamang nagtatrabaho sina Kidlat at Kulog, nananakot at bumibighani sa lahat ng nakakakita sa kanilang makapangyarihang palabas. Pero ang sabi ng ilan, hindi raw nakalimutan ni Kidlat ang talino ni Comellab, kaya naman mas madalas pa rin daw siyang tumama sa mga bundok, bato, at puno kaysa sa iba.

xxx

Pagsusulit sa Pagbasa

Mga Tagubilin: Basahin nang mabuti ang bawat tanong. Kopyahin ang titik ng tamang sagot.

1. Bakit nagpasya si Comellab na hamunin si Kidlat, kung iisipin ang sinabi niya sa langit sa simula pa lang ng kuwento?

A. Gusto niyang ipakita sa lahat na siya ang pinakamalakas na lalaki.

B. Gusto niyang protektahan ang kanyang komunidad at ang mga hayop mula sa panganib.

C. Naiinip siya at gusto lang niyang makipaglaro sa mga ulap.

D. Gusto niyang nakawin ang kapangyarihan ni Kidlat para sa sarili niya.

2. Paano nakatulong ang “mabahong usok” ni Comellab para manalo siya sa argumento, kung iisipin kung paano narating ng usok ang pamilya ni Kidlat sa paraang hindi magagawa ng isang sandata?

A. Ginawa nitong madilim ang langit kaya naligaw si Kidlat.

B. Umabot ito sa langit at pinasakit ang pakiramdam at pinangati ang pamilya ni Kidlat.

C. Naging isang higanteng hagdan ang usok para makaakyat si Comellab sa langit.

D. Napakabango ng usok kaya bumaba si Kidlat para kumain.

3. Sa dulo ng kuwento, paano inayos ng dalawang tauhan ang kanilang pag aaway, kung iisipin ang bagong tuntunin na ginawa ni Kidlat tungkol sa kanyang kapatid na si Kulog?

A. Nangako si Kidlat na hindi na kailanman tatama sa mundo.

B. Lumipat si Comellab sa langit para tumira kasama ang pamilya ni Kidlat.

C. Sumang-ayon si Kidlat na magbibigay ng babala at mas tatama na lang sa mga bato at puno.

D. Nagpasya silang huwag na kailanman mag-usap muli.

4. Bakit mahalaga na gumagawa si Kulog ng “dumadagundong na ingay” bago kumidlat, kung iisipin kung paano nakatutulong ang malakas na ingay sa mga taong nasa labas tuwing may bagyo?

A. Sinasabi nito sa mga tao na oras na para magluto.

B. Nagsisilbi itong babala para makahanap ang mga tao ng ligtas na lugar na mapagtataguan.

C. Ipinapakita nito na mas galit si Kulog kaysa kay Kidlat.

D. Ito ay hudyat para magsimulang bumuhos ang ulan.

5. Ano kaya ang mangyayari kung hindi hinarap ni Comellab si Kidlat?

Pahiwatig: Isipin ang ugali ni Kidlat bago ginamit ni Comellab ang usok.

A. Magiging mabait at tahimik na espiritu rin si Kidlat kalaunan.

B. Maaaring nagpatuloy si Kidlat sa pagtama sa mga tao at hayop nang walang babala.

C. Makakahanap ang mga tao ng paraan para mabuhay nang walang liwanag.

D. Makakahanap si Kulog ng ibang kapatid na makakasama sa paglalaro.

ANSWER KEY

The Seasons of the Year and Paddogan

1. **B** (Skill: Character Motivation)
2. **C** (Skill: Evaluating Decisions)
3. **B** (Skill: Comparing Perspectives)
4. **C** (Skill: Cause and Effect)
5. **A** (Skill: Alternative Outcomes)

Ampat-o and the Golden Earrings

1. **B** (Skill: Character Motivation)
2. **C** (Skill: Cause and Effect)
3. **B** (Skill: Comparing Perspectives/Tradition)
4. **C** (Skill: Symbolism/Setting)
5. **A** (Skill: Alternative Outcomes)

Legawdan and Bagsangi: The First Settlers of Agawa

1. **B** (Skill: Identifying Details)
2. **B** Skill: Sequencing of Events)
3. **C** (Skill: Inferring Context)
4. **A** (Skill: Cause and Effect)
5. **C** (Skill: Identifying Theme/Moral)

Liwan, the Son of Lumawigan

1. **B** (Skill: Character Motivation/Analysis)
2. **A** (Skill: Inferring Lifestyle/Context)
3. **C** (Skill: Identifying Change Over Time)
4. **B** (Skill: Predicting Alternative Outcomes)
5. **B** (Skill: Identifying Theme/Moral)

Malot's Wrath: A Battle Against the Storm

1. **B** (Cause and Effect: Fear/superstition leading to anger)
2. **A** (Comparing Perspectives: Control vs. Respect)
3. **B** (Character Analysis/Symbolism: Desire for dominance)
4. **B** (Predicting Outcomes: Consequences of disrespect)
5. **C** (Theme/Application: Living in harmony with nature)

The Adventures of Palpal-ama and Palpal-iking

1. **A** (Character Motivation/Traits)
2. **C** (Evaluating Decisions/Appearances vs. Reality)
3. **A** (Comparing Outcomes/Values)
4. **C** (Interpreting Symbolism/Nature)
5. **C** (Alternative Perspective/Character Influence)

The Legend of the Mother and Baby Lakes

1. **B** (Character Motivation/Values)
2. **C** (Evaluating Decisions/Consequences)
3. **A** (Interpreting Symbolism/Character Test)
4. **B** (Cause and Effect/Theme)
5. **B** (Alternative Outcomes/Moral Application)

The Origin of the Rainbow

1. **B** (Skill: Character Motivation)
2. **C** (Skill: Cause and Effect)
3. **A** (Skill: Comparing Perspectives)
4. **C** (Skill: Symbolism)
5. **B** (Skill: Alternative Outcomes)

The Story of Annanga

1. **B** (Skill: Character Motivation)
2. **C** (Skill: Evaluating Decisions/Consequences)
3. **B** (Skill: Comparing Outcomes)
4. **C** (Skill: Symbolism/Persistence)
5. **A** (Skill: Alternative Outcomes)

The Tale of Lightning and Comellab

1. **B** (Skill: Character Motivation)
2. **B** (Skill: Evaluating Decisions/Cleverness)
3. **C** (Skill: Comparing Perspectives/Compromise)
4. **B** (Skill: Cause and Effect/Natural Warning)
5. **B** (Skill: Alternative Outcomes/Theme)

About the Publisher

Established in 2017, Partners for Indigenous Knowledge Philippines (PIKP) is a learning network based in Baguio City, Philippines with the aim to promote and strengthen indigenous knowledge. The network reaches out to organizations, indigenous knowledge holders, academe, researchers, writers, artists, advocates, and communities doing documentation, research, transmission, exchange, and development of indigenous knowledge.

PIKP's activities span across the following key themes: indigenous food systems and traditional livelihoods; health and well-being; youth leadership; indigenous voices in arts and literature; community-based biodiversity and cultural monitoring; sustainable development; communications, education, and public awareness; and local, national and international engagement and policy advocacy.

In 2020, PIKP was recognized as a Philippine Heritage Awardee for its valuable contribution to preserving local history and culture and empowering the community to document their intangible heritage in response to the need for relevant Indigenous Peoples Education.

PARTNERS FOR INDIGENOUS KNOWLEDGE PHILIPPINES

Transformative Pathways

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation,
Nuclear Safety and Consumer Protection

based on a decision of
the German Bundestag

IKI INTERNATIONAL CLIMATE INITIATIVE



Ancestral Domain Participatory Land-use Mapping in 2025



Umudong Youth Camp: Bridging Stories, Carrying Wisdom in May 2026

PIKP is a project partner of the Transformative Pathways project funded by the International Climate Initiative (IKI). Through Indigenous-led initiatives, the project aims to strengthen biological and cultural diversity, and contribute to greater recognition of the rights of Indigenous peoples to lands, territories, and resources.

Various activities on the revitalization of food systems, biodiversity, and indigenous knowledge were conducted by PIKP together with Payew Indigenous Farmers' Organization (PIFO), indigenous peoples' mandatory representatives (IPMRs) of Besao, St. James High School of Mountain Province, Inc., and Besao Central School.


PARTNERS FOR INDIGENOUS
KNOWLEDGE PHILIPPINES
KEEPING INDIGENOUS WISDOM ALIVE
Transformative
Pathways